

CONSILIUL RAIONAL NISPORENI

MD-6410, or. Nisporeni, Republica Moldova, str. Ioan Vodă 2

STRATEGIA DE DEZVOLTARE SOCIO-ECONOMICĂ A RAIONULUI NISPORENI PENTRU PERIOADA 2021-2027

Nisporeni, 2021

CUPRINS

Mesajul Președintelui Raionului Nisporeni	3
Grupul de lucru	4
Abrevieri	5
Introducere	6
Date generale și analiza situației existente	9
Analiza SWOT	16
Obiective generale	17
Agricultura și dezvoltarea durabilă	18
Turismul competitiv	36
Ocrotirea sănătății	44
Educație, cultură, tineret și sport	51
Utilități publice de calitate	76
Protecția socială și susținerea persoanelor	86
Administrație publică locală performantă și competentă	94
Monitorizare și evaluare	99
Principalele surse de finanțare a implementării Strategiei	101
Cadru legal pertinent	103

Mesajul Președintelui Raionului Nisporeni

Stimați cetățeni!
Stimați locuitori ai raionului Nisporeni!

Dezvoltarea oricăror colectivități poate fi efectuată dacă există o abordare corectă, coerentă și integrată de planificare strategică. Numai în cadrul acestei paradigme pot fi luate decizii coordonate ale autorităților publice locale, decizii care produc schimbări și care influențează societatea și economia, contribuind la soluționarea problemelor prin atingerea obiectivelor asumate.

Chiar dacă pandemia globală COVID-19 și seceta au impact negativ social și economic, inclusiv asupra regiunii noastre și asupra țării în ansamblu, Consiliul Raional Nisporeni a înfăptuit un proces amplu de elaborare și promovare a noii *Strategii de dezvoltare social-economică a raionului Nisporeni pentru anii 2021-2027*. Documentul a fost elaborat în mod participativ, cu atragerea reprezentanților diferitor sectoare de activitate.

În contextul provocărilor actuale, pentru soluționarea unor constrângeri și impulsționarea dezvoltării durabile și multiaspectuale a regiunii, autoritățile publice locale de nivelul I și II urmează să își concentreze eforturile spre favorizarea relansării și creșterea economică, iar principalele priorități pentru anii 2021-2027 sînt:

1. Dezvoltarea continuă a calității serviciilor de utilități publice (iluminatul stradal, alimentare cu apă și sanitațe/canalizare a localităților, energetică, gazificare).
2. Perfecționarea inițiativelor de asistență și protecție socială, ocrotirea sănătății, impulsționarea și dezvoltarea măsurilor pentru asigurarea protecției sociale și securității sociale pentru persoanele nevoiașe, vîrstnici, pensionari, familii cu mulți copii, familii monoparentale, alte categorii de persoane vulnerabile.
3. Dezvoltarea agriculturii, turismului competitiv, dezvoltării durabile, a mediului de afaceri, inclusiv prin promovarea economiei verzi durabile în contextul schimbărilor climatice.
4. Consolidarea veniturilor și eficientizarea cheltuielilor, inclusiv a celor capitale, sporirea eficienței cheltuielilor preponderent în învățămînt, agricultură și ocrotirea sănătății. O administrație publică performantă și competentă.

Strategia de dezvoltare social-economică a raionului Nisporeni pentru anii 2021-2027 reprezintă documentul cadru de lansare a unor proiecte de dezvoltare durabilă a raionului prin planificarea și atragerea de resurse din interior și exterior.

Valorificînd rațional și economic resursele, vom valorifica avantajul competitiv durabil al raionului, în care locuim.

Cu considerațiune,

Vasile MĂRCUȚĂ,

Președintele Raionului Nisporeni

Grupul de lucru de elaborare a Strategiei de dezvoltare socio-economică a Raionului Nisporeni pentru anii 2021-2027:

Suportul consultativ a fost oferit de către Dna Svetlana Duca și Dnul Sergiu Dragoman, consultanți coordonatori în planificare strategică și elaborări.

Președintele grupului de lucru

Vasile Mărcuță, Președintele raionului, președinte al grupului de lucru.

Secretarul grupului de lucru

Tatiana Lupei, Specialist principal Secția economie, secretarul grupului de lucru.

Membrii grupului de lucru

Tulbure Victor, vicepreședintele raionului.

Sergiu Sococol, vicepreședintele raionului.

Nina Guțanu, șef Secție economie.

Olesea Beschieru, secretar al Consiliului Raional.

Vera Lazăr, șef Direcția finanțe.

Savelie Tipa, șef Secția Construcții și Dezvoltarea Teritoriului.

Grigore Florea, șef Secția agricultură, industria prelucrătoare, relații funciare și cadastru.

Lilian Zbîrnea, șef Secția cultură și turism.

Lidia Crăciun, director IMSP CS Nisporeni.

Vera Tăbăcaru, șef IMMSSP CS Nisporeni.

Vitalie Văcari, șef Direcția deservire fiscală Nisporeni.

Vera Șoldău, șef interimar, Direcția pentru Statistică Nisporeni.

Pavel Mușchei, șef AOFM Nisporeni.

Xenia Axenti, șef DASPF Nisporeni.

Nina Sterpu, șef Direcția Învățământ, Tineret și Sport.

Grigore Vlas, șef interimar Inspecția pentru protecția mediului, Nisporeni.

Alexandru Cornei, șef CSP Ungheni (Nisporeni).

Igor Josan, șef Serviciu Prevenții.

Nicolai Buzu, șef Inspectoratul de Poliție, Nisporeni.

Grigore Praf, șef IS "Nisporeni – Silva".

Ion Basoc, șef Secție supraveghere sanitar veterinară, Nisporeni.

Ion Terguță, consilier raional.

Mihai Șaptelici, consilier raional.

Ion Gangan, consilier raional.

Valeriu Marinciuc, consilier raional.

Ion Țugulea, consilier raional.

Iurie Cărbune, consilier raional.

Pavel Artamanov, consilier raional.

Ion Bocan, președintele Asociației Primarilor din r. Nisporeni.

Pavel Guțanu, antreprenor.

Zina Vrabie, ONG.

Mariana Bolun, manager Centrul Raional de Tineret Nisporeni.

Onorina Dânga, reprezentant al tineretului.

ABREVIERI

AEE	Agenția de Eficiență Energetică
AGEPI	Agenția de Stat pentru Proprietate Intelectuală
AIPA	Agenția de Intervenții și Plăți în Agricultură
AMP	Asistență Medicală Primară
ANSA	Agenția Națională pentru Siguranță a Alimentelor
AOAM	Asigurări Obligatorii de Asistență Medicală
AOFM	Agenția de Organizare a Forței de Muncă
APC	Autoritatea Publică Centrală
APL	Autoritatea Publică Locală
APP	Agenția Proprietății Publice
ATI	Anesteziologie și Terapie Intensivă
BNS	Biroul Național de Statistică
CCSM	Centru Comunitar de Sănătate Mintală
CNAM	Centru Național de Asigurări în Medicină
CNPF	Comisia Națională a Pieții Financiare
CRN	Consiliul Raional Nisporeni
CCI	Camera de Comerț și Industrie
CSI	Comunitatea Statelor Independente
CSP	Centru de Sănătate Publică
DASPF	Direcția de Asistență Socială și Protecția Familiei
DÎTS	Direcția Învățământ, Tineret și Sport
FEN	Fondul Ecologic Național
FISM	Fondul de Investiții Sociale din Moldova
FGP	Fond Global pentru Populație
FNDAMR	Fondul Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural
FNRD	Fondul Național de Dezvoltare Regională
FR	Fondul Rutier
FVC	Fondul Verde pentru Climă
IGP	Indicație Geografică Protejată
IFAD	Fondul Internațional pentru Dezvoltare Agricolă
IMSP	Întreprinderea Municipală în Sănătate Publică
IP	Instituție Publică
ÎS	Întreprindere de Stat
MIM	Mijloace de Informare în Masă
OMS	Organizația Mondială a Sănătății
ONG	Organizație Non Guvernamentală
ONVV	Oficiul Național al Viei și Vinului
SA	Societate pe Acțiuni
SC	Secția Culturală
SAIPRFC	Secția Agricultură, Industria Prelucrătoare, Relații Funciare și Cadastru
SAMU	Stația de Asistență în Medicina de Urgență
SR	Spital Raional
SWOT	S - Puncte Tari; W – Puncte Slabe; O – oportunități; T - Amenințări
UAT	Unitate Administrativ Teritorială
UE	Uniunea Europeană
UCIPA	Unitatea Consolidată pentru Implementarea Proiectelor în Agricultură

1. INTRODUCERE

1.1. Necesitatea elaborării

Strategia de Dezvoltare a Raionului Nisporeni pe anii 2021 – 2027 (în continuare, Strategie) reprezintă cadrul pentru dezvoltarea comunităților pe termen mediu. Acest document va servi drept reper pentru elaborarea și implementarea unor programe și proiecte de asistență, precum și pentru elaborarea bugetelor anuale pe perioada anilor 2021-2027.

Necesitatea elaborării Strategiei este impusă și de imperativul consolidării în jurul unor obiective transparente și acceptate de toate părțile interesate. Se va asigura ca documentele de politici locale să fie în concordanță cu Strategia de Dezvoltare a Raionului Nisporeni pe anii 2021 – 2027.

Strategia este un instrument de planificare strategică continuă, pentru prioritizarea obiectivelor și pentru implementarea acțiunilor corespunzătoare și reprezintă un instrument pentru repartizarea eficientă și transparentă a resurselor disponibile, precum și pentru potrivirea obiectivelor pe termen mediu cu cele pe termen lung, fapt ce impune revizuirea anuală a Strategiei în vederea ajustării parametrilor acesteia la realități.

De asemenea, Strategia reprezintă un instrument pentru coordonarea strategiilor sectoriale și locale, direcționându-le spre realizarea obiectivelor cadru.

Strategia va fi implementată pe bază de programe pe termen mediu (3-5 ani). Programele derivă din Strategie și, respectiv, contribuie la implementarea acesteia prin detalierea și concretizarea acțiunilor, ce urmează a fi realizate într-un domeniu sau subdomeniu de activitate.

1.2. Principiile elaborării

La elaborarea Strategiei au fost aplicate următoarele principii:

1. Reflectarea consecventă în obiectivele, programele și proiectele Strategiei a unei viziuni cuprinzătoare asupra (a) problemelor economice și sociale, cu care se confruntă raionul Nisporeni în ansamblu și, în special păturile social-vulnerabile și (b) modalitatea de utilizare a resurselor pentru soluționarea acestor probleme.
2. Orientarea acțiunilor de realizare a Strategiei spre obținerea în decursul a 7 ani a unor rezultate concrete în vederea creșterii bunăstării populației.
3. Prioritizarea obiectivelor corespunzătoare în scopul obținerii unor efecte maxime cu utilizarea resurselor disponibile, astfel încât: (a) să se asigure efecte benefice evidente și măsurabile asupra sectoarelor cheie și (b) efectele corespunzătoare să fie resimțite în perioada vizată de Strategie.
4. Obiectivele, programele și proiectele Strategiei sînt în corelare și cuprind măsuri privind protecția mediului (împădurirea terenurilor, crearea de lacuri de acumulare, protecția solurilor) și adaptarea la schimbările climatice, în corespundere cu direcțiile strategice trasate la nivel național. Realizarea acestora va reflecta întru totul cerințele și normele stipulate de documentele de politici sectoriale, intersectoriale naționale, regionale, locale.

Aplicarea principiilor enumerate va contribui la asigurarea antrenării comunităților raionului Nisporeni în realizarea Strategiei și va implica eficientizarea guvernării raionale, inclusiv prin asumarea responsabilității pentru implementarea Strategiei, valorificarea consecventă a

relațiilor cu entitățile și partenerii cointeresați în dezvoltarea raionului în ansamblu și stimularea participării largi și active a societății la procesul de implementare.

Implementarea prevederilor prezentei Strategii necesită conjugarea eforturilor autorităților administrației publice, societății civile, reprezentanților mediilor de afaceri și ale partenerilor de dezvoltare, astfel încât să fie atins scopul comun pentru creșterea bunăstării populației Raionului Nisporeni.

Strategia de Dezvoltare a Raionului Nisporeni pe anii 2021 – 2027 reprezintă viziunea comună a conducerii de vîrf a raionului și a consilierilor raionali, cuprinde direcțiile prioritare de dezvoltare responsabilă, participativă, uniformă și asumată a raionului în toată complexitatea sa, este elaborată în strînsă conlucrare a Grupului de lucru privind elaborarea Strategiei și cu suportul Asociației Solidaritate Europa pentru Apă, Strasbourg / SEE – Secretariatul Internațional al Apei, Montreal, Canada / SIE. În anul 2020 Asociația SEE – SIE a promovat și coordonat planificarea serviciilor în sectorul de alimentare cu apă și sanitație în cadrul bazinului hidrografic Nîrnova, avînd la bază principiul guvernancei colective, care presupune management eficient a resurselor și serviciilor din partea autorităților locale – model, care funcționează eficient în mediul rural din țările UE.

Misiunea Strategiei este de a ghida principalele direcții a actorilor implicați în ceea ce privește organizarea realizării oportunităților de dezvoltare a raionului, soluționînd principalele probleme majore, pentru asigurarea bunăstării tuturor locuitorilor.

Acest document va reprezenta sistemul de referință pentru elaborarea documentelor de planificare strategică sectoriale, locale (la nivel de unitate administrativ teritorială de nivelul I) și instituționale.

Elaborată în scopul de a impulsiona procesul de dezvoltare a comunității, de a ghida efortul autorităților locale, sectorului asociativ, sectorul economic și al cetățenilor în soluționarea problemelor comunitare prin construirea unui parteneriat comunitar eficient.

Strategia este destinată, în primul rînd, populației raionului Nisporeni, care acordă încredere deplină autorităților alese pentru a rezolva problemele social-economice în raion, autorităților publice locale, responsabile de organizarea, planificarea și gestionarea serviciilor publice de calitate pe teritoriul lor administrativ, sectorului asociativ, mediului de afaceri, instituții sociale, altor persoane și entități interesate în dezvoltarea echilibrată și durabilă a raionului Nisporeni.

Strategia de Dezvoltare Socio-Economică a Raionului Nisporeni pentru anii 2021-2027 reprezintă un document de planificare a obiectivelor și reflectă nevoile actuale ale raionului Nisporeni și realizarea lor viitoare. Strategia este un document de lucru al administrației publice și este agreat de întreaga comunitate raională. Toți actorii interesați de progresul economico-social al raionului vor beneficia de acest document de planificare strategică, prin care se indică atît direcțiile de dezvoltare, cît și viitoarele programe și proiecte ale administrației publice locale. Responsabili de implementarea documentului vor fi organele executive și deliberative din cadrul raionului, precum și entitățile de profil.

Procesul de elaborare a documentului a constat din colectarea informației din sursele primare și secundare, deschise și închise, preponderent informația furnizată de către consiliul raional Nisporeni. La fel, elaborarea proiectului de document s-a materializat și prin organizarea și desfășurarea de ședințe cu părțile interesate din raion, în vederea discutării și proiectării acțiunilor de mai departe la elaborarea proiectului de document, ședințe care au fost ghidate de către decidenții de vîrf ai raionului.

Ciclul de viață a documentelor de politici

Strategia este un instrument de planificare strategică continuă, pentru prioritizarea obiectivelor strategice și pentru implementarea acțiunilor corespunzătoare. Strategia reprezintă un instrument pentru repartizarea eficientă și transparentă a resurselor disponibile, precum și pentru armonizarea obiectivelor pe termen mediu cu cele pe termen lung, fapt ce impune revizuirea anuală a Strategiei în vederea ajustării parametrilor acesteia la realitățile schimbătoare.

Elemente defnitorii

Planificarea derivă din prioritățile, necesitatea și deciziile luate la nivel local.

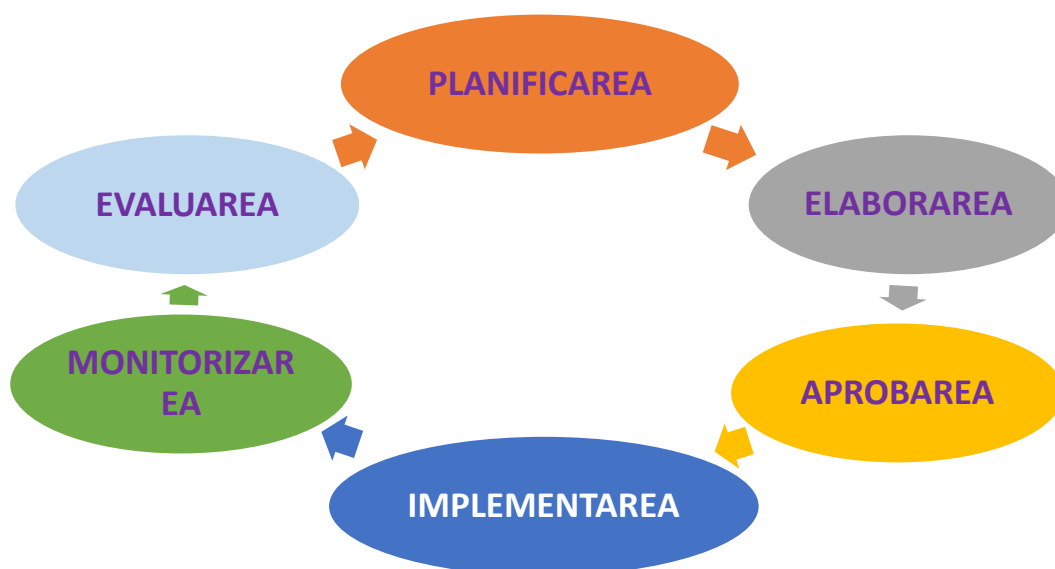
Elaborarea stabilirea problemelor, obiectivelor actorilor, resurselor, termenilor de realizare.

Aprobarea se asigură de către Consiliul Raional.

Implementarea presupune incorporarea activităților proiectate în planurile anuale a actorilor implicați.

Monitorizarea - supravegherea implementării activităților, efectuarea de ajustări.

Evaluarea - stabilirea gradului de realizare a acțiunilor

2. DATE GENERALE SI ANALIZA SITUATIEI EXISTENTE

Pașaportul socio-economic al raionului Nisporeni

1.	Organizare administrativ - teritorială	<ul style="list-style-type: none">▪ Raionul Nisporeni cuprinde 23 de primării în cadrul cărora sînt 39 de localități. Reședința raionului este orașul Nisporeni.
	Date geografice	<ul style="list-style-type: none">▪ Suprafața raionului este de cca 62,9 mii ha.▪ Terenuri arabile 21,6 mii ha, plantații multianuale 8,9 mii ha, terenuri ale fondului silvic 15 mii ha, terenurile fondului apelor 1,6 mii ha.▪ Localități învecinate: Hîncești, Strășeni, Călărași și Ungheni, transfrontalier cu Județul Iași, România.
2.	Populație	<ul style="list-style-type: none">▪ Cca 64,8 mii locuitori. În or. Nisporeni sînt cca 14.3 mii locuitori (gradul de urbanizare este de cca 19%), iar în 39 de sate locuiesc cca 50,5 mii locuitori (cca 81%).▪ Cca 9,8 mii locuitori ($\approx 12\%$ din total) sînt aflați în emigrare permanentă sau circulară (UE, România, Rusia, Chișinău).
3.	Forța de muncă	<ul style="list-style-type: none">▪ Cca 69 % reprezintă populația în vîrstă aptă de muncă. Estimativ în raion există o rezervă de minim 7,2 mii de persoane în vîrstă aptă de muncă și motivată să lucreze, dar care nu au un loc de muncă formal și venituri stabile.▪ Ponderea angajaților este ilustrată în felul următor: sectorul economic cca 31%, sectorul public cca 63%, altele 6%.▪ Salariu mediu lunar este de cca 5 300 lei brut și diferă de sectorul de activitate și locație (rural, urban).▪ Numărul șomerilor conform datelor AOFM Nisporeni este de cca 350 persoane și este în creștere. Neoficial numărul șomerilor este mai mare, iar unii din ei sînt încadrați la lucrările agricole sezoniere sau activează în calitate de zilieri, iar aceste categorii de persoane nu pot beneficia de ajutorul de șomaj cuvenit.
4.	Agenți economici	<ul style="list-style-type: none">▪ Silvicultură (ÎS Întreprinderea pentru Silvicultură Nisporeni - Silva).▪ Rețea de agenți economici în domeniul postrecoltării (inclusiv, deținători de depozite frigorifice)▪ Agenți economici în domeniile – agricultură, industria de prelucrare, confecții, construcții etc.
5.	Specilizarea economică	<ul style="list-style-type: none">▪ Industria prelucrătoare a materiilor prime agricole, inclusiv industria alimentară (minifabrici de produse lactate, linii de uscare a fructelor).▪ Fabrici de prelucrare a materiei prime textile.

		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Colectarea și depozitarea materiilor prime agricole pentru livrarea pe piața locală sau externă. Producerea materialelor de construcții. Producerea pe terenuri protejate (sere). Practicarea zootehniei, pomiculturii și legumiculturii. Turismul rural și de nișă.
6.	Principalele avantaje competitive	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Instituția Publică Centrul Raional de Tineret Nisporeni. ▪ Stadion (complex sportiv) cu o suprafață de cca 2,2893 ha. Este al doilea ca mărime în țară și va găzdui, inclusiv competiții sportive de nivel internațional. ▪ Raionul Nisporeni geografic este amplasat la hotar cu România (Uniunea Europeană) și de principalele raioane învecinate – Ungheni, Strășeni, Călărași, Hîncești. ▪ Bazinul hidrografic Nirnova. Lunca râului Prut. ▪ Acces la drumul internațional M1 Chișinău-Leușeni. ▪ Mănăstiri, biserici. ▪ Acces la Zona Economică Liberă "Ungheni-Business" (sub-zona Nisporeni). Au fost afectate cca 26,1 ha. Cu spații de producere și depozitare de cca 4000 m². ▪ Parte componentă (membru cu drepturi depline) a Euroregiunii Siret-Prut-Nistru.
7.	Principalele oportunități care pot fi valorificate	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dezvoltarea turismului, inclusiv nautic și a agriculturii ecologice. Acces la sursele de apă din râul Prut la costuri mici. ▪ Existența resurselor de argilă, nisip și alte zăcămintele materiale utile. ▪ Existența rezervațiilor naturale în zona Codrilor (cca ¼ din suprafața raionului sînt păduri).

2.1. Detalii geografice și demografice

Raionul Nisporeni este situat în partea centrală a Moldovei, în zona codrilor. La nord se învecinează cu raionul Călărași, la sud cu raionul Hîncești, la vest cu raionul Ungheni și România, la est cu raionul Strășeni. În componența raionului intră 39 de localități.

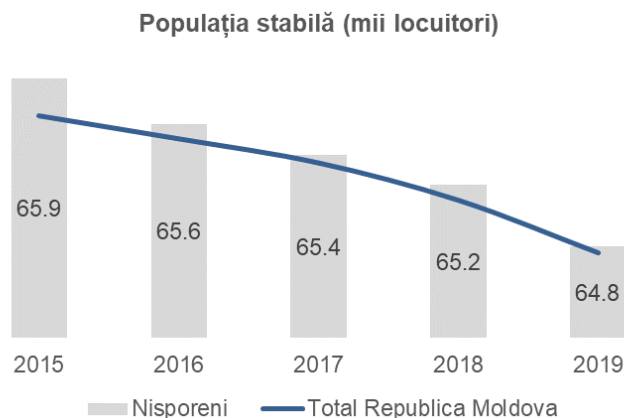
Conform datelor Biroului Național de Statistică la situația din anul 2019, numărul total al populației stabile pe raion este de cca 64,8 mii locuitori.

2017	Urban		Rural	
	Barbati	Femei	Barbati	Femei
	6931	7420	25265	25781
2018	Urban		Rural	
	Barbati	Femei	Barbati	Femei
	6921	7429	25113	25724
2019	Urban		Rural	
	Barbati	Femei	Barbati	Femei
	6902	7417	24947	25531

Geografic, raionul este poziționat în partea centrală, fiind învecinat la Nord – cu raioanele Ungheni și Călărași; la Sud - cu raionul Hîncești; la Est - cu raionul Strășeni; la Vest - cu raionul Ungheni și cu județul Iași din România. Raionul Nisporeni este parte componentă a Euroregiunii “Siret-Prut-Nistru”. Suprafața raionului Nisporeni este de aproximativ 2.4 % din suprafața totală a republicii.

Situația demografică. Datele din ultimii 5 ani indică o tendință continuă de micșorare a numărului de locuitori în raionul Nisporeni. Din 2015 până la sfârșitul anului 2019 populația stabilă s-a micșorat cu aproximativ 1100 de locuitori. Această tendință nu este una regională ci se observă la nivel de raion.

Populația stabilă în perioada 2015-2019

Sursa: Biroul Național de Statistică

Cauzele diminuării numărului de locuitori se datorează sporului negativ și a migrației interne și/sau externe. În raionul Nisporeni, sporul natural pe perioada 2015-2018 este negativ și fluctuează de la an la an. De asemenea, un rol important îl are și îmbătrânirea demografică care se accelerează și produce un impact negativ asupra structurii demografice. Toate aceste cauze pun în pericol dezvoltarea durabilă a raionului.

Sporul natural

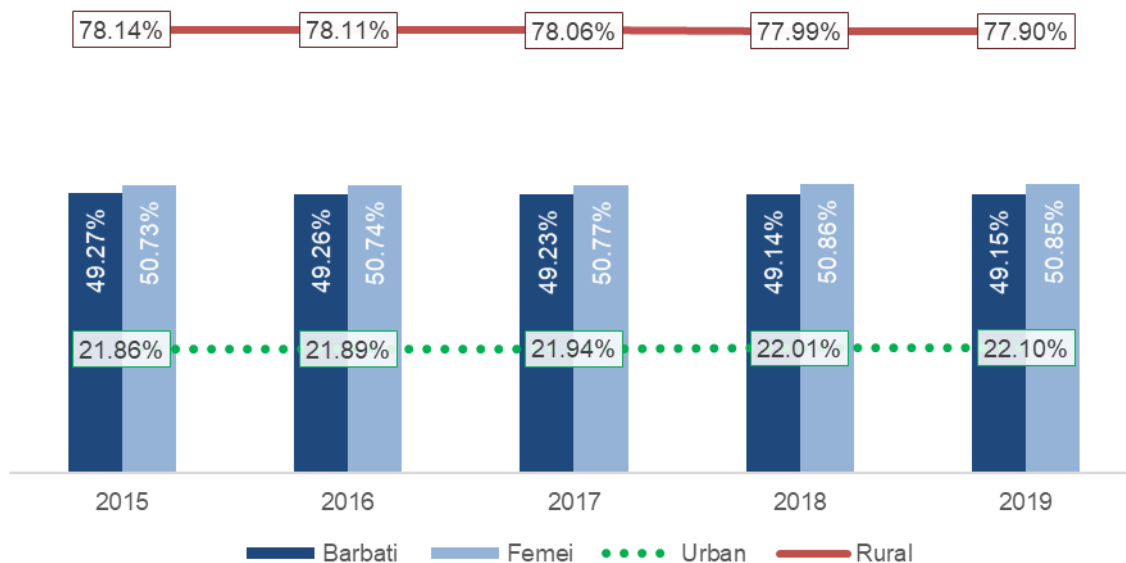
	2015	2016	2017	2018
Total pe țară	-0.3	-0.3	-0.8	-1.3
Nisporeni	-1.1	-0.1	-0.5	-2.4

Sursa: Biroul Național de Statistică

Datele din tabelul de mai sus prezintă tendința negativă a sporului natural pe țară și pe raion.

Distribuirea populației pe sexe și mediul de trai e prezentată în figura de mai jos. Conform datelor oficiale, bărbați (aproximativ 49%) sunt mai puțini decât femeile (aproximativ 51%). Totodată, mai mult de 75% din toată populația raionului trăiește în mediu rural. Pe parcursul anilor 2015-2019 se observă o tendință de micșorare a populației rurale și majorarea celei urbane.

Structura populației pe medii și sexe

Sursa: Biroul National de Statistica

Activitatea economică

În descrierea dinamicii și situației curente privind activitatea economică a raionului Nisporeni s-au analizat următorii indicatori:

- Numărul de întreprinderi
- Numărul mediu de personal
- Venituri din vânzări, milioane lei
- Numărul de întreprinderi care au primit profit
- Investiții financiare pe termen lung, milioane lei
- Investiții financiare curente, milioane lei
- Total active (Totalul bilanțului), milioane lei
- Remunerarea personalului reflectată în situațiile financiare, milioane lei

Activitățile economice vizate în analiza curentă sunt:

- Agricultură, silvicultură și pescuit
- Industria prelucrătoare
- Distribuția apei; salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare
- Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor

- Transport și depozitare
- Activități de cazare și alimentație publică
- Informații și comunicații
- Activități financiare și asigurări
- Activități profesionale, științifice și tehnice
- Sănătate și asistență socială

Dinamica indicatorilor privind numărul de întreprinderi, numărul mediu de personal, venituri din vânzări și numărul de întreprinderi care au primit profit în perioada 2015-2018 este reflectată în tabelul de mai jos.

Dinamica indicatorilor privind numărul de întreprinderi, numărul mediu de personal, venituri din vânzări și numărul de întreprinderi care au primit profit în perioada 2015-2018

Activitatea economică	Numărul de întreprinderi		Numarul mediu de personal		Venituri din vânzări, milioane lei		Numarul de întreprinderi care au primit profit	
	Dinamica pe ani	% 2018/2017	Dinamica pe ani	% 2018/2017	Dinamica pe ani	% 2018/2017	Dinamica pe ani	% 2018/2017
Agricultura, silvicultura și pescuit		24%		6%		26%		21%
Industria prelucrătoare		11%		-6%		0%		-18%
Distribuția apei; salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare		25%		5%		20%		0%
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor		5%		6%		30%		7%
Transport și depozitare		4%		-2%		-12%		36%
Activități de cazare și alimentație publică		-6%		-3%		2%		-20%
Informații și comunicații		-22%		-9%		16%		50%
Activități financiare și asigurări		-25%		-13%		-57%		0%
Tranzacții imobiliare		-20%		-15%		-6%		-22%
Activități profesionale, științifice și tehnice		0%		-3%		24%		0%
Sănătate și asistență socială		0%		0%		3%		50%

Sursa: Biroul National de Statistica

În perioada 2015-2018 se observă o dinamică pozitivă în următoarele domenii: agricultură, silvicultură și pescuit; industria prelucrătoare; distribuția apei, salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare și comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor. În același timp, numărul de întreprinderi din domeniul activității de cazare, informații și comunicare, financiare și asigurări, cât și tranzacții imobiliare s-a micșorat în 2018 comparativ cu anul 2017.

Doar trei domenii de activități economice au marcat dinamică pozitivă în ceea ce privește numărul mediu de personal:

- Agricultură, silvicultură și pescuit – 6%
- Distribuția apei; salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare – 5%
- Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor – 6%

Celelalte activități au redus numărul de personal sau nu au înregistrat nici o creștere în 2018.

Cea mai mare creștere în venituri din vânzări a fost înregistrată în activitatea de comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor, 30% în anul 2018 comparativ cu 2017. Agricultură, silvicultură și pescuitul au generat venituri mai mari

de 26%, iar activitățile profesionale, științifice și tehnice 24%. Activitățile ce țin de distribuția apei, salubritate, gestionarea deșeurilor, și activități de decontaminare au acumulat un venit cu 20% mai mare în 2018. Reduceri semnificative de 57% au fost înregistrate în activitățile financiare și asigurări.

Conform datelor oficiale, 50% din numărul întreprinderilor care au primit profit au activat în domeniul informații și comunicații și sănătate și asistență socială. Numărul întreprinderilor care au primit profit în domeniul agriculturii, silviculturii și pescuitului a constituit 21%. În anul 2018, întreprinderile din domeniul industriei prelucrătoare, cazare și alimentare publică și tranzacții imobiliare nu au înregistrat profit.

Următorul set de indicatori este prezentat în tabelul de mai jos. În anul 2018, cel mai mare spor de 170% în investiții financiare curente au fost efectuate în domeniul transportului și depozitării. În industria prelucrătoare s-au investit cu 155% mai mult în anul 2018 comparativ cu anul 2017. În domeniul comerțului cu amănuntul, pe parcursul anilor 2015-2018 investițiile au variat substanțial, iar în anul 2018 s-a investit mai mult cu 30% comparativ cu anul 2017. În celelalte domenii investițiile curente s-au diminuat treptat sau nu au fost efectuate.

Dinamica indicatorilor privind investițiile financiare curente, investițiile financiare pe termen lung, active și remunerarea personalului în perioada 2015-2018

Activitatea economică	Investiții financiare curente, milioane lei		Investiții financiare pe termen lung, milioane lei		Total active (Totalul bilanțului), milioane lei		Remunerarea personalului reflectată în situațiile financiare,	
	Dinamica pe ani	% 2018/2017	Dinamica pe ani	% 2018/2017	Dinamica pe ani	% 2018/2017	Dinamica pe ani	% 2018/2017
Agricultura, silvicultura și pescuit		0%		100%		15%		19%
Industria prelucrătoare		155%		-19%		2%		0%
Distribuția apei; salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare		0%		0%		6%		-7%
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor		30%		-6%		7%		39%
Transport și depozitare		170%		6%		6%		10%
Activități de cazare și alimentație publică		0%		0%		-2%		19%
Informații și comunicații		-62%		0%		-63%		-5%
Activități financiare și asigurări		0%		0%		-21%		5%
Tranzacții imobiliare		-65%		0%		-10%		-9%
Activități profesionale, științifice și tehnice		-53%		100%		2%		22%
Sănătate și asistență socială		-100%		0%		10%		6%

Sursa: Biroul National de Statistica

Puține din activitățile economice au atras investiții financiare pe termen lung în perioada 2015-2018. Cel mai mult s-a investit în domeniul agriculturii, silviculturii și pescuitului și activități profesionale, științifice și tehnice ambele domenii cu o creștere de 100%. În domeniul distribuției apei nu au fost investiții pe termen lung.

Deși în domeniul distribuției apei nu au fost efectuate investiții atât curente cât și pe termen lung, valoarea activelor totale a crescut cu 6%. Activele în agricultură, sănătate și asistență socială au crescut cu 15% și 10% respectiv în 2018 comparativ cu anul 2017.

Un indicator important este remunerarea personalului. Conform datelor publicate, practic în toate domeniile de activități economice s-au observat creșteri a remunerării personalului. Cel mai mare spor a fost observat în domeniul comerțului cu ridicata și amănuntul, 39% în 2018

față de anul 2017. În domeniul agriculturii remunerarea în anul 2018 a constituit cu 19% mai mare decât în anul 2017.

În domeniul distribuției apei, remunerarea a fost cu 7% mai mică în anul 2018 comparativ cu anul 2017. Pentru a evalua starea curentă, sunt necesare date recente care ar putea evidenția factorii care influențează remunerarea muncii.

3. ANALIZA SWOT

Analiza SWOT este o metodă pentru proiectarea viziunii de dezvoltare în ansamblu a Raionului Nisporeni și constă în identificarea și evaluarea factorilor de influență interni și externi. Elementele analizei SWOT țin de doi factori interni (1) Puncte tari și (2) Puncte slabe și doi factori externi (3) Oportunități și (3) Amenințări.

Analiza SWOT a Raionului Nisporeni este reprezentată de următoarea matrice:

Puncte tari	Puncte slabe
<ol style="list-style-type: none"> 1. Potențial turistic nevalorificat 2. Populația economic activă 3. Sistem de comunicații dezvoltat (internet și telefonie mobilă) 4. Potențial investițional divers 5. Existența resurselor naturale nevalorificate 6. Dezvoltarea intercomunitară a Bazinului Hidrografic Nirnova 7. Rețea de sisteme educaționale și de asistență socială dezvoltate 8. Centrul de tineret și sport din or. Nisporeni 9. Acces la rețea de drumuri regionale și naționale 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Infrastructura fizică insuficient dezvoltată 2. Starea drumurilor necorespunzătoare 3. Număr foarte redus de sisteme de canalizare și epurare a apelor uzate 4. Nu toate localitățile au sisteme de alimentare cu apă 5. Existența gunoiștelor neautorizate 6. Capacități insuficiente de scriere și promovare a proiectelor 7. Insuficiența sistemelor de irigare
Oportunități	Amenințări
<ol style="list-style-type: none"> 1. Resurse europene disponibile pentru dezvoltarea localităților raionului 2. Atragerea investițiilor autohtone și străine 3. Crearea zonelor și traseelor turistice raionale, regionale, transfrontaliere 4. Promovarea produselor agroalimentare autohtone pe piețele din exterior. 5. Elaborarea brandului raional de dezvoltare, inclusiv în domeniul turismului 6. Dezvoltarea serviciilor publice de calitate (apă, salubritate, canalizare, iluminat etc.) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fluctuația sistemului politic național 2. Agravarea schimbărilor climatice (secete aspre, inundații, grindină etc.) 3. Majorarea costurilor la resursele energetice 4. Intensificarea comercializării produselor agroalimentare de import 5. Politizarea autorităților publice, rezistența decidenților la schimbările de dezvoltare social-economică 6. Instabilitatea cadrului normativ de reglementare

4. OBIECTIVELE GENERALE STRATEGICE ALE RAIONULUI

1. Agricultură și dezvoltarea durabilă.
2. Turism competitiv.
3. Ocrotirea sănătății.
4. Educație, cultură, tineret și sport.
5. Utilități publice de calitate.
6. Protecția socială și susținerea persoanelor.
7. Administrație publică performantă și competentă.

AGRICULTURA ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ

Privire de ansamblu

Agricultura continuă să fie un sector important în economia raionului Nisporeni, însă, actualmente, se află într-o situație oscilantă. Această schimbare este determinată de dezvoltarea rapidă a sectorului de servicii, ceea ce reprezintă aproape 1/3 din produsul intern brut raional. Totuși, producția agricolă relevă o creștere lentă și instabilă, determinată de factorii externi (condițiile climatice). Începând cu anul 2015, agricultura a demonstrat tendințe de creștere mult mai lente și instabile, comparativ cu alte sectoare ale economiei. Una din cauzele principale este dependența agriculturii de condiții climaterice – seceta a devenit un fenomen foarte frecvent în ultimii ani în raionul Nisporeni și în întreaga țară.

Instabilitatea ridicată a producției agricole din raion este o consecință a instrumentelor slab dezvoltate de diminuare a riscurilor legate de condițiile climatice, inclusiv accesul insuficient la irigare, nivelul scăzut de aplicare a tehnologiilor agricole moderne (soiuri rezistente la secetă, instrumente de protecție antigrindină) și lipsa unor scheme de asigurare inovatoare în agricultură, cum ar fi programul de asigurare pe bază de indici climatici. Un alt motiv de încetinire a producției agricole îl reprezintă crizele economice, ce duc la creșterea prețurilor la inputuri (de exemplu, fertilizanți, combustibil, mașini), provocându-le dificultăți producătorilor agricoli.

Rata ocupării forței de muncă în agricultură rămâne importantă, dar este, de asemenea, în declin. În anul 2015 forța de muncă din raion încadrată oficial în agricultură a constituit cca 6,6 %, iar la momentul de față este de cca 4,5% din totalul populației economic active din raion. Neoficial această proporție este și mai izbitoare. Lucrătorii din domeniul agricol fie au găsit oportunități de angajare în sectorul serviciilor, care este în curs de dezvoltare în raion, sau au emigrat permanent sau circular.

La analiza structurii importurilor agroalimentare se observă că cele mai populare produse importate sînt cele cu valoare relativ mare: strugurii, fructele și legumele proaspete în afara sezonului și băuturile alcoolice. Cu toate acestea, oferta internă a raionului nu este pregătită să facă față acestor schimbări de cerere din mai multe motive, cum ar fi: capacități scăzute de procesare, producție primară vulnerabilă la factorii climatici, lanțuri valorice incomplete. În raion nu există o rețea consistentă de depozite frigorifice, iar depozitele din or. Nisporeni, Vărzărești, Șișcani, Cioarești, Bălăurești, Cristești, Vânători, Marinici nu acoperă necesarul de păstrare a producției agroalimentare.

În raionul Nisporeni sectorul agricol este dominta de producția vegetală (struguri, legume, fructe etc.) în timp ce sectorul zootehnic joacă un rol mai puțin important în producție, ceea ce sugerează un nivel scăzut de competitivitate.

Degradarea solurilor este un alt factor ce determină rentabilitatea scăzută a sectorului agricol, precum și poziția dominantă a culturilor cu valoare redusă în producția agricolă în detrimentul culturilor cu valoare înaltă (pomicultură, legumicultură, viticultură). O parte semnificativă a producției agricole este reprezentată de principalele 4 produse: cereale, struguri, legume și fructe.

Este evident că cerealele (inclusiv grîul, orzul, porumbul și floarea-soarelui) sînt primele pe lista respectivă, datorită ponderii mari de teren arabil – cca 40% din suprafața totală înșămîntată. Motivele pentru care producătorii se concentrează pe cereale includ mecanizarea pe scară largă, cerințele de capital relativ mici, intensitatea redusă a muncii, piețe și oportunități de profit de

încredere, precum și necesitatea limitată de irigare – toate acestea arată că întreprinderile agricole mari reprezintă forma dominantă de organizare.

Accentul pe cultivarea produselor agrare cu valoare adăugată mare (struguri, legume, fructe) este unul imperios pentru raionul Nisporeni. În ultima perioadă în raion se cultivă *nucile*. Acest produs are acces pe piețele din UE, precum și spre alte piețe. Atractivitatea acestui sector se explică în mare parte prin climă blândă, rezistență la dăunători, boli și secete, precum și resurse limitate pentru întreținere.

Piețele de desfacere a producției agricole sînt localitățile rurale, or. Nisporeni, piețele din Strășeni, Hîncești, Călărași, Ungheni și piețele din Chișinău. Piețele din exterior, deocamdată, nu sînt explorate pe deplin din cauza lipsei mecanismului de diversificare. În raionul Nisporeni nu există întreprinderi mari de colectare, sortare, ambalare și procesare a producției agricole în stare proaspătă.

Piețele agricole la sate nu sînt amenjate corespunzător, nu sînt dotate cu încăperi de păstrare, la multe pieți improvizate producția este depozitată direct pe sol. Căile de acces către podgorii și plantații sînt anevoase din cauza stării proaste a drumurilor mai ales în perioade de precipitații abundente.

În raionul Nisporeni, conform situației actualizate pentru anul 2020, suprafața terenurilor agricole este de cca 39026 ha, dintre care cca 22035 ha de terenuri arabile. Structura terenurilor însumate pe anul 2020, ha:

1. Culturi cerealiere	1061 ha.
2. Porumb	8560 ha.
3. Floarea soarelui	2590 ha.
4. Struguri	4689 ha.
5. Fructe	2690 ha.
6. Legume	175 ha.

Dezvoltarea viticulturii

Conform Programului de restabilire și dezvoltare a viticulturii și vinificației pentru anii 2002-2020, ținta majoră este restabilirea și crearea unei ramuri performante de producere a produselor vitivinicole de calitate superioară, competitive pe piețele de desfacere (inclusiv piețele din UE) și cu eficiență economică.

Coordonatele principale ale dezvoltării viticulturii sînt:

1. Prioritatea producției viti-vinicole ca sursă importantă de produse pentru export și de resurse financiare pentru formarea bugetelor, precum și ca ramură, care asigură securitatea economică a raionului, regiunii și a țării în ansamblu.
2. Valorificarea rațională a resurselor agroecologice, îndeosebi a terenurilor în pantă puțin favorabile pentru alte culturi agricole.
3. Asigurarea dezvoltării stabile și eficiente a tuturor verigilor (material pepinieristic, chimicale, îngrășăminte, producător, transportator, comerciant) din sectorul viti-vinicol și a relațiilor echilibrate între ele, ținînd cont de interesele comune, conjunctură, posibilitățile pieței interne și accesul la piețele externe.
4. Diversificarea sortimentelor de struguri și produse vinicole, modernizarea tehnologiilor, bazei de producție și infrastructurii din viticultură și vinificație în scopul sporirii productivității, calității și competitivității produselor viti-vinicole, precum și al reducerii costurilor la o unitate de produs.
5. Perfecționarea tuturor formelor existente de organizare a producției prin promovarea cooperării și integrării acestora, precum și a dirijării activității acestei ramuri în ansamblu și pe plan local.

La momentul actual în raion sînt plantate **cca 4715 ha** de viță de vie (struguri de masă și tehnice), principalele soiuri sînt Moldova, Aligote, Sauvignon, Chardonay. Raionul Nisporeni este inclus în Programul Național pentru Zona Centru ”Drumul Vinului”.

Principalii actori în domeniul vinificației se prezintă în felul următor or. Nisporeni (”Nis-Struguraș” SA, ”Maurt” SRL – fabrică de vin), Vărzărești (”Dionismus” SA, ”Romalin Grup” SRL), Milești (”Milești Vin” SA), Șișcani (Vin Impex SRL), Brătuleni (Univers Vin SRL), Iurceni (Euro Alco SRL).

Suprafața plantațiilor de viță de vie preconizată a fi plantată în anii 2021-2027

Microzona (microraionul)	Soiurile de struguri	Suprafața plantațiilor, ha
Nisporeni	Sauvignon, Moldova	150 ha
Șișcani	Aligote, Moldova	160ha
Iurceni	Traminer roz, Aligote	40 ha
Vărzărești	Muller Turgam, Aligote, Sauvignon	150 ha

De comun acord cu instituțiile științifice specializate și în vederea adaptabilității viticulturii la schimbările climatice se vor desfășura cercetările științifice fundamentale și aplicative în următoarele direcții (I) resursele ecologice ale viticulturii, (II) păstrarea genofondului, (III) perfecționarea sistemului de încercare a soiurilor, (IV) producția viti-vinicolă ecologică pură, (V) producerea vinurilor cu denumire de origine și origine controlată.

Sporirea competitivității vinurilor de calitate produse poate fi asigurată și prin înregistrările producătorilor de vin cu indicație geografică protejată (IGP), la fel înregistrarea producătorilor de struguri cu denumire de origine protejată (DOP).

Compania Maurt SRL deține o fabrică de vinuri la Nisporeni în zona cu indicația geografică protejată ”Codru”. La Nisporeni au loc majoritatea proceselor de producție. În regiunea Nisporeni compania are cca 34 ha de struguri.

Suprafața plantațiilor pomicole preconizată a fi plantată în anii 2021-2027

Microzona (microraiionul)	Specii de fructe	Suprafața plantațiilor, ha
Vărzărești	Prun, măr	140 ha
Ciorești	Prun, măr	100 ha
Nisporeni	Prun, măr	100 ha
Boldurești	Prun, măr	60 ha
Seliște	Prun, măr	55 ha

Zootehnia

Dezvoltarea sectorului zootehnic a fost o problemă în ultimul deceniu, fiind împiedicată de blocaje legate de competitivitate și piața de desfacere. Sectorul zootehnic se confruntă cu constrângeri de resurse interne, precum și cu presiuni cauzate de importurile de animale și carne ieftină.

Aprovizionarea cu furaje autohtone este limitată din cauza disponibilității reduse de pășuni de bună calitate, care este, la rândul său, determinată de condiții meteorologice nefavorabile și de capacități de irigare insuficiente. Pe de altă parte, costurile locale de producție relativ ridicate, productivitatea scăzută și rasele cu randament scăzut nu permit produselor de origine animalieră să concureze cu produsele subvenționate de carne/lactate mai ieftine, care vin de pe piețele UE și CSI.

Una din puținele ferme dezvoltate în raion este ferma de porcine din Soltănești, Nisporeni. Grație unei investiții de 50 de milioane de lei, fosta fermă s-a transformat într-o crescătorie prosperă de porcine, cu circa 20 mii de capete și cu o posibilitate de extindere până la 35 de mii. La această fermă au fost create cca 35 de locuri de muncă. Rasa de porcine a fost importată din Danemarca, iar porcinele consumă cca 50 de tone de nutrețuri zilnic.

Diminuarea degradării terenurilor

Raionul Nisporeni se confruntă cu problema terenurilor degradate, inclusiv din cauza schimbărilor climatice (secete, valuri de căldură intense, surpări, ploi abundente etc). motivele principale de degradare a terenurilor sînt eroziunea solurilor, poluarea prin acțiuni distructive antropice.

Din categoria terenurilor degradate fac parte:

- (I) Terenuri cu eroziune de suprafață foarte puternică și excesivă.
- (II) Terenuri cu eroziune de adîncime.
- (III) Terenuri afectate de alunecări active, prăbușiri, surpări.
- (IV) Terenuri sărăturate.
- (V) Terenuri poluate cu substanțe chimice.
- (VI) Terenuri ocupate cu cariere deschise, cu halde miniere și cu deșeuri.

Raionul Nisporeni își propune, la prima etapă, împădurirea a cca 300 ha de terenuri degradate.

Principalele organizații de suport în agricultură și mediul rural sînt AIPA (Agenția de Intervenții și Plăți), ANSA (Agenția Națională pentru Siguranță a Alimentelor), ONVV (Oficiul Național al Viei și Vinului), Incubatorul de Afaceri Nisporeni, Camera de Comerț și Industrie, oficiul Nisporeni, laboratoarele veterinare, de ameliorare și însămînțare artificială a animalelor.

Fondurile de resurse disponibile pentru dezvoltarea agriculturii și industriei de prelucrare agricolă se numără FNDAMR (Fondul Național de Dezvoltare Agriculturii și Mediului Rural), UCIPA (Unitatea Consolidată pentru Implementarea Proiectelor în Agricultură), IFAD (Unitatea Consolidată pentru Implementarea Programelor în Agricultură), FVC (Fondul Verde pentru Climă).

Delimitarea proprietății publice

Conform Hotărârii Guvernului nr. 80 din 11.02.2019 privind aprobarea Programului de stat pentru delimitarea bunurilor imobile, inclusiv a terenurilor proprietate publică, pentru anii 2019-2023 autoritățile administrației publice centrale, instituțiile bugetare/publice la autogestiune și autoritățile publice autonome vor asigura:

1. Inventarierea bunurilor imobile proprietate publică a statului și UAT din administrare/gestiune în termenele stabilite în decizia Agenției Proprietății Publice privind inițierea delimitării bunurilor imobile pe un teritoriu determinat, conform Programului.
2. Întocmirea proiectului listei bunurilor imobile proprietate publică a statului din administrare, cu indicarea gestionarului bunurilor imobile și a domeniului, la care se propun a fi atribuite bunurile imobile, precum și transmiterea acestuia către Agenția Proprietății Publice.
3. Furnizarea, cu titlu gratuit, a materialelor și informațiilor necesare pentru delimitarea bunurilor imobile proprietate publică a statului către Agenția Proprietății Publice sau, la solicitarea acesteia, către executantul lucrărilor cadastrale.
4. Soluționarea litigiilor funciare, inclusiv de înstrăinare ilicită a terenurilor proprietate a statului, în conformitate cu prevederile legislației

În perioada de referință raionul Nisporeni va fi implicat la activitățile legate de (I) selectarea executanților pentru lucrările de delimitare pe teritoriul Nisporeni, (II) asigurarea executării lucrărilor de delimitare masivă a bunurilor imobile, inclusiv a terenurilor proprietate publică după apartenență și pe domenii (public și privat) și (III) asigurarea înregistrării în Registrul bunurilor imobile a proprietății publice a statului și a unităților administrativ-teritoriale, delimitate după apartenență și pe domenii (public și privat). Toate aceste lucrări pe teritoriul raionului Nisporeni vor fi efectuate din contul suportului Băncii Mondiale și Guvernului Republicii Moldova.

Infrastructura de păstrare frigorifică, postrecoltare

S-a stabilit că una dintre cele mai slabe verigi ale lanțurilor de aprovizionare cu fructe și legume, coordonate pe verticală, este absența unei infrastructuri moderne de postrecoltare. Principalele elemente ale unui sistem frigorific, inclusiv răcirea preliminară, depozitarea la rece, trierea, sortarea, ambalarea și transportarea la rece, în mare parte lipsesc. Deși, în raion sînt disponibile cîteva instalații de depozitare la rece alte elemente ale lanțului de răcire, precum serviciile de transportare la rece, lipsesc. Lipsa de capital și de know-how sînt printre cele mai importante cauze ale lipsei de progres în dezvoltarea unei infrastructuri de postrecoltare adecvate.

Pe teritoriul raionului Nisporeni funcționează o rețea de depozite frigorifice cu o capacitate de peste 6000 tone, însă aceste depozite nu acoperă spectrul larg de necesități de păstrare a producției agroalimentare și industriale. Depozitele frigorifice existente nu au integrate case de ambalare cu linii de sortare, ceea ce îngreunează comercializarea producției atît pe piețele din interior cît și în exterior.

Cel mai mare depozit frigorific se află în orașul Nisporeni și comuna Șișcani cu o capacitate totală de cca 1400 tone și este specializat în păstrarea strugurilor de masă. Numai în două localități rurale se atestă frigidere de dimensiuni medii. Toate depozitele se află, practic, în preajma centrului raional Nisporeni. Depozitul frigorific din Șișcani este diversificat prin păstrarea a cîtorva categorii de struguri, fructe.

Depozitele frigorifice existente, raionul Nisporeni

Locație	Capacitate, tone	Profil
Orașul. Nisporeni	2655	Depozit frigorific de păstrare a strugurilor de masă, fructe.
Comuna Șișcani	2250	Depozit frigorific de păstrare a strugurilor, mere, prune
Comuna Ciorești	500	Depozit frigorific de păstrare a prunelor
Satul Cristești	180	Depozit frigorific de păstrare a prunelor
Comuna Vărzărești	230	Depozit frigorific de păstrare a prunelor
Satul Bălăurești	100	Depozit frigorific de păstrare a legumelor, struguri.
Satul Marinici	45	Depozit frigorific de păstrare a prunelor
Satul Vânători	40	Depozit frigorific de păstrare a prunelor

Principalele probleme identificate

1. Insuficiența serviciilor de consultanță și extensiune, asociat cu gradul scăzut de pregătire a producătorilor agricoli și a conducătorilor noilor exploatații agricole formate.
2. În mediul rural există probleme acute ce țin de accesul limitat la echipament și mijloace de producție, lipsa experienței de planificare a afacerilor, insuficiența canalelor de comercializare, precum și a serviciilor de păstrare și transportare a produselor, insuficiențele considerabile ale sistemului de transfer tehnologic, implementare a tehnologiilor moderne și a realizărilor științei, de extensiune a cunoștințelor, precum și a serviciilor de marketing, informaționale și de consultanță.
3. Lipsa unei infrastructuri complexe de irigare (sistemul de irigare existent este învechit și ineficient), inclusiv la nivelul localităților rurale, irigare sporadică și necontrolată, implementare anevoioasă a tehnologiei de irigare.
4. Resursele acvatice disponibile (Prut, afluenții bazinului hidrografic Nirnova) nu sînt utilizate la nivelul corespunzător. Problema plantării fișilor de protecție forestieră nu este rezolvată.
5. Fragmentarea deținătorilor de terenuri agricole generează imposibilitatea aplicării tehnologiilor intensive avansate și de protecție.
6. Fermele zootehnice (în particular, deținătorii de stîne de ovine și caprine) nu sînt conectate la rețelele de utilități energoeficiente (panouri fotovoltaice, energie electrică), iar fără această resursă este imposibil de avut frigidere de păstrare.
7. Protecția resurselor de sol constituie o problemă ecologică majoră.
8. Absența unei infrastructuri moderne de postrecoltare diversificată.

Recomandări

1. Promovarea serviciilor de consultanță și extensiune pentru antreprenorii din sectorul agrar și agroindustrial (acces la piețe, diversificarea produselor, marketing, accesarea de resurse, asigurare contra riscurilor etc).
2. Valorificarea terenurilor agricole cu o fertilitate înaltă pentru dezvoltarea legumiculturii, viticulturii și pomiculturii (lunca râului Prut).
3. Crearea și reabilitarea punctelor de colectare și achiziție a produselor agricole.

4. Construirea, reabilitarea și înzestrarea cu inventarul necesar a depozitelor frigorifice cu capacități mari.
5. Creșterea competitivității sectorului agroalimentar, prin restructurarea și modernizarea pieței.
6. Modernizarea lanțului agroalimentar în scopul conformării la cerințele UE privind siguranța alimentelor și cerințele de calitate
7. Facilitarea accesului la piețele de capital, de inputuri și outputuri pentru fermieri.
8. Sporirea potențialului de productivitate a culturilor agricole și a rezistenței acestora împotriva bolilor, vătămătorilor și condițiilor climatice nefavorabile
9. Efectuarea de investiții în sistemele de irigație, inclusiv în dezvoltarea unor sisteme la scară mică. Se vor elabora și promova scheme de asigurare a culturilor agricole.
10. Efectuarea unui studiu de fezabilitate privind extinderea și diversificarea rețelei de depozite frigorifice la nivel raional și regional
11. Mărirea capacității de păstrare, înzestrarea încăperilor cu linii de procesare, sortare ambalare și dezinfectare.
12. Construirea de noi depozite frigorifice în raionul Nisporeni
13. Gestionarea ecologică și tehnologizarea procesării dijecțiilor animaliere la ferma zootehnică Șoltănești, deșeurile animaliere să fie colectate și utilizate în calitate de îngrășământ organic pentru alte culturi agricole din raion.
14. Înființarea fermelor zootehnice de dimensiuni mici și medii (ovine, caprine, bovine, porcine), reabilitarea celor existente în contextul promovării economiei ”verzi” durabile.
15. Montarea de panouri fotovoltaice la fermele zootehnice, inclusiv stânele, care sînt soluții fezabile și foarte inovative de aprovizionare cu resurse energetice.
16. Dotarea *laboratoarelor veterinare* cu inventarul necesar, precum și asigurarea creșterii, ameliorării și însămînțării artificiale a *animalelor agricole*.

Analiza SWOT

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> ☑ Rețea funcțională de depozite frigorifice (Vărzărești, Nisporeni, Șișcani, Ciorești) cu păstrarea unei game variate de legume și fructe. ☑ Acces la resursele de apă din bazinele hidrografice existente (Prut, Nirnova și afluenții lor). ☑ Raionul Nisporeni este situat la intersecția principală a căilor comerciale de produse proaspete. ☑ Condiții pedo-climaterice favorabile cultivării legumelor, fructelor, viță de vie. ☑ Resursele funciare existente potrivite pentru producție agricolă. ☑ Condiții favorabile pentru dezvoltarea agriculturii ecologice. ☑ Tradiții și experiență în producția de vin, fructe și legume. ☑ Poziția geografică favorabilă pentru comerț în agricultură, industria alimentară și alte industrii de producție. 	<ul style="list-style-type: none"> ☑ Insuficiența infrastructurii și sistemelor de irigare, inclusiv prin picurare și aspersiune. ☑ Promovarea slabă a investițiilor și finanțarea slabă a sectorului. ☑ Producția animală fragmentată și ineficientă. ☑ Lipsa coordonării pe orizontală și pe verticală a lanțurilor de aprovizionare, organizații de producători slab structurate. ☑ Reducerea calității solului, eroziuni. ☑ Starea precară a sistemelor de irigare și suprafețe mici de terenuri irigate. ☑ Declinul ratei de ocupare a forței de muncă în zonele rurale
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
<ul style="list-style-type: none"> ☑ Acces la piețele de desfacere a producție agricolă din România, alte pieți din UE ☑ Plantarea și cultivarea culturilor agricole ”iubitoare de apă”. ☑ Aplicarea tehnologiilor intensive în agricultură No Till Tehnology, plase antigrindină și antiploi abundente. ☑ Pășuni multe. ☑ Dezvoltarea sistemelor de producție și vânzare pe piața internă și pe cea externă. ☑ Creșterea cererii de produse cu o valoare înaltă pe piața internă și cea externă. ☑ Dezvoltarea cooperării dintre producători. ☑ Dezvoltarea economiei ”verzi” și a tehnologiilor energetice pe bază de biomasă în zonele rurale. ☑ Dezvoltarea serviciilor de cercetări științifice, inovații, consultații și demonstrații cu utilitate practică. ☑ Mediu favorabil pentru afacerile mici și mijlocii, precum și pentru cele familiale. 	<ul style="list-style-type: none"> ☑ Creșterea competiției pe piețele internaționale și pe piața locală și instabilitatea acestora. ☑ Schimbări climatice, creșterea frecvenței de fenomene meteorologice extreme. ☑ Agravarea situației pandemice la nivel național și internațional (COVID 19). ☑ Emigrarea populației economic active din zonele rurale din cauza condițiilor mai favorabile de muncă și viață în orașe și pe piața internațională a muncii. ☑ Epidemii de boli infecțioase ale plantelor și animalelor

AGRICULTURA ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ

Obiectivul 1. Stimularea dezvoltării produselor cu valoare adăugată					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Îmbunătățirea calității și competitivității produselor agricole, inclusiv vitivinicole, legumicole, pomicole	Extinderea suprafețelor viticole, plantarea viței de vie (struguri de masă și struguri tehnice), cca 500 ha	2021-2027	Agenții economici, FNDARM ¹ , UCIMPA ² , IFAD ³ , APL, FNDR ⁴ , FVC ⁵ , AIPA, ONVV ⁶	80 000 000	APL, Agenții economici, ONVV
	Plantarea livezilor de prun, cca 455 ha	2021-2027	Agenții economici, Moldova Fruct, FNDARM, UCIMPA, IFAD, APL, FNDR, FVC, AIPA, ONVV	9 100 000	APL, Agenții economici, Moldova Fruct
	Plantarea livezilor de nuc, cca 105 ha	2021-2027	Agenții economici, FNDARM, UCIMPA, IFAD, APL, FNDR, FVC, AIPA, ONVV	1 900 000	APL, Agenții economici, Moldova Fruct

¹ Fondul Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural

² Unitatea Consolidată pentru Implementarea Proiectelor în Agricultură

³ Unitatea Consolidată pentru Implementarea Programelor IFAD

⁴ Fondul Național pentru Dezvoltare Regională

⁵ Fondul Verde pentru Climă

⁶ Oficiul Național al Viei și Vinului

Obiectivul 1. Stimularea dezvoltării produselor cu valoare adăugată

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Îmbunătățirea calității și competitivității produselor agricole, inclusiv vitivinicole, legumicole, pomicole	Extinderea suprafețelor de plantare și producere a legumelor pe terenuri protejate și irigate (inclusiv sere), cca 10 ha	2021-2027	Agenții economici, FNDARM, UCIMPA, IFAD, APL, FNDR, FVC, AIPA, Apele Moldovei	4 000 000	APL, Agenții economici
	Extinderea suprafețelor de plantare și producere a legumelor pe terenuri irigate (inclusiv sere), cca 340 ha	2021-2027	Agenții economici, FNDARM, UCIMPA, IFAD, APL, FNDR, FVC, AIPA, Apele Moldovei	20 000 000	APL, Agenții economici
	Construcția, tehnologizarea și modernizarea sistemelor de irigare prin picurare și aspersie, cca 2500 ha	2021-2027	Agenții economici, FNDARM, UCIMPA, IFAD, APL, FNDR, FVC, AIPA	340 000 000	APL, Agenții economici
	Crearea punctelor de colectare, prelucrare și realizare a producției agricole	2021-2027	FNDARM, UCIMPA, IFAD, APL, FNDR, FVC, AIPA		SAIPRFC, AE

Obiectivul 2. Promovarea agriculturii verzi ecologice, atenuarea impactului la schimbări climatice, stoparea degradării terenurilor					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Promovarea tehnologiilor agricole avansate și de protecție	Introducerea tehnologiilor intensive de producere și sistemelor de protecție a culturilor agricole (antigrindină, antiplou intense, Pergola, Gable)	2021-2027	APL, AIPA, Apele Moldovei, FNDR, FEN, FVC, UCIMPA, Stațiuni de irigare, AȘM	2 500 000	APL, Agenți economici, ONG-uri
	Construirea lacurilor de acumulare a apelor pluviale și de la topirea zăpezilor (irigare mică)	2021-2027	APL, AIPA, Apele Moldovei, FNDR, FEN, FVC, UCIMPA, Stațiuni de irigare	750 000	APL, Agenți economici, ONG-uri
	Introducerea soiurilor noi de culturi agricole (struguri, prune, legume) adaptabile la condițiile devierilor climaterice	2021-2023	APL, AIPA, Apele Moldovei, FNDR, FEN, FVC, UCIMPA, Stațiuni de irigare, AȘM	1 200 000	AȘM, APL, Agenții economici
	Elaborarea și implementarea mecanismului de asigurare a roadei viitoare la companiile de asigurări specializate	2021-2022	AIPA, APL, Agenți economici, Companii de asigurări, CNPF, FNDR, FVC	750 000	APL, Agenți economici, CNPF, Companii de asigurări
	Consolidarea producătorilor agricoli regionali în vederea sporirii competitivității produselor lor	2021-2022	AIPA, APL, Agenți economici, FNDR, FNDAMR	350 000	APL, Agenții economici
	Evaluarea impactului schimbărilor climatice asupra agriculturii raionului și identificarea măsurilor de adaptare	2021-2022	CR	50 000	CR

Obiectivul 2. Promovarea agriculturii verzi ecologice, atenuarea impactului la schimbări climatice, stoparea degradării terenurilor

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Promovarea tehnologiilor agricole avansate și de protecție	Procurarea și montarea panourilor solare fotovoltaice pentru generarea resurselor de energie alternativă și economicoasă	2021-2027	APL, FVC, AEE (Agenția pentru Eficiență Energetică)		APL, Agenții economici, AEE
	Implementarea tehnologiilor de prelucrare a solului (No till tehnology), 640 ha	2021-2027	Agenții economici, FNDARM, UCIMPA, IFAD, APL, FNDR, FVC, AIPA	18 000 000	APL, Agenții economici

Obiectivul 2. Promovarea agriculturii verzi ecologice, atenuarea impactului la schimbări climatice, stoparea degradării terenurilor

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Diminuarea impactului degradării terenurilor	Efectuare a lucrărilor de împădurire a terenurilor degradate, cca 300 ha	2021-2027	Moldsilva, FEN, FVC, FNDR, IFAD, AIPA, UCIMPA	12 000 000	APL, ÎS pentru silvicultură Nisporeni, ONG-uri
	Organizarea sesiunilor de instruire pentru deținătorii de surse de poluare și degradare a terenurilor (stîne, căi de deplasare a animalelor etc.)	2021-2027	Moldsilva, FEN, FVC, FNDR, IFAD, AIPA, ANSA, UCIMPA		APL, ÎS pentru silvicultură Nisporeni, ONG-uri, ACRFG
	Crearea de fișii forestiere la culturile agricole hidrofile, a spațiilor verzi agricole în cadrul bazinului hidrografic Nirnova	2021-2027	Moldsilva, FEN, FVC, FNDR, IFAD, AIPA, UCIMPA		APL, ÎS pentru silvicultură Nisporeni, ONG-uri, ACRFG

Obiectivul 3. Sporirea competitivității producției zootehnice					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Revigorarea sectorului zootehnic	Promovarea tehnologiilor și soluțiilor ecologice de gestionare a dijecțiilor animaliere la fermele zootehnice (Șoltănești, Vărzărești, Vânători etc.) și la gospodăriile casnice	2021-2027	Agenții economici, FNDARM, UCIMPA, IFAD, APL, FNDR, FVC, AIPA	350 000	APL, ONG-uri, Agenți economici, ANSA
	Implementarea sistemului de colectare, depozitare, procesare a deșeurilor zootehnice și utilizarea lor în calitate de îngrășământ organic pentru culturile agricole din raion	2021-2027	Agenții economici, FNDARM, UCIMPA, IFAD, APL, FNDR, FVC, AIPA	4 500 000	APL, ONG-uri, Agenți economici, ANSA
	Construirea fermelor zootehnice de dimensiuni medii (ovine, caprine, cabaline, porcine), reabilitarea tehnologică a celor existente, inclusiv în contextul promovării economiei ”verzi” durabile și schimbărilor climatice	2021-2027	Agenții economici, FNDARM, UCIMPA, IFAD, APL, FNDR, FVC, AIPA, Asociația crescătorilor de ovine și caprine Nisporeni	6 100 000	APL, ONG-uri, Agenți economici, ANSA
	Înzestrarea laboratoarelor veterinare existente cu inventarul necesar (reactivi, testere, percursoare, antibiotice etc.)	2021-2023	Agenții economici, IFAD, APL, FNDR, AIPA	1 500 000	APL, ONG-uri, Agenți economici, ANSA

Obiectivul 3. Sporirea competitivității producției zootehnice					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Revigorarea sectorului zootehnic	Crearea entităților de selecție, reproducere și însămînțare artificială (ferme de prăsilă, de ovine caracule) (Brătuleni)	2021-2023	Agenții economici, FNDARM, UCIMPA, IFAD, APL, FNDR, FVC, AIPA		APL, ONG-uri, Agenți economici, ANSA
	Procurarea și montarea panourilor fotovoltaice la fermele zootehnice (preliminar selectate)	2021-2023	Agenții economici, FNDARM, UCIMPA, IFAD, APL, FNDR, FVC, AIPA	750 000	APL, ONG-uri, Agenți economici, ANSA

Obiectivul 4. Piața funciară și a cadastrului bunurilor imobile					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Înregistrarea și evaluarea bunurilor imobile	Delimitarea proprietății publice a statului (Republica Moldova) și a unităților administrativ teritoriale (UAT)	2021-2027	Banca Mondială, Guvernul RM	10 000 000	APL, ASP, APP, Deținătorii de bunuri, ONG-uri
	Corectarea erorilor cadastrale comise în procesul privatizării masive	2021-2027	Banca Mondială, Guvernul RM	2 000 000	APL, ASP, APP, Deținătorii de bunuri, ONG-uri
	Evaluarea bunurilor imobile (în baza parametrilor tehnico-economici și utilitari) în scopul impozitării	2021-2027	Banca Mondială, Guvernul RM	3 000 000	APL, ASP, Deținătorii de bunuri, ONG-uri
	Înregistrarea tuturor bunurilor imobile	2021-2027	Banca Mondială, Guvernul RM	5 000 000	APL, ASP, Deținătorii de bunuri, ONG-uri

Obiectivul 5. Dezvoltarea structurii moderne de postrecoltare					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Păstrare și prelucrare industrială a producției agricole	Construirea unui Centru agroalimentar în or. Nisporeni cu linii de colectare, sortare, ambalare și procesare a producției agricole	2021-2027	Agenții economici, FNDARM, UCIMPA, IFAD, APL, FNDR, FVC, AIPA	35 000 000	APL, Agenții economici
	Efectuarea unui studiu de fezabilitate privind extinderea și diversificarea rețelei de depozite frigorifice la nivel raional și regional	2021-2023	Agenții economici, FNDARM, UCIMPA, IFAD, APL, FNDR, FVC, AIPA		APL, Agenții economici
	Mărirea capacității de păstrare, înzestrare a încăperilor cu linii de procesare, sortare ambale și dezinfectare.	2021-2027	Agenții economici, FNDARM, UCIMPA, IFAD, APL, FNDR, FVC, AIPA		APL, Agenții economici
	Construirea de noi depozite frigorifice, înzestrarea cu inventarul necesar, capacități de păstrare, cca 2500 tone	2021-2027	Agenții economici, FNDARM, UCIMPA, IFAD, APL, FNDR, FVC, AIPA	248 000 000	APL, Agenții economici
	Promovarea serviciilor de consultanță și extensiune pentru antreprenorii din sectorul agrar și agroindustrial (acces la piețe, diversificarea produselor, marketing, accesarea de resurse, asigurarea contra riscurilor etc).	2021-2027	Agenții economici, FNDARM, UCIMPA, IFAD, APL, FNDR, FVC, AIPA	700 000	Agenții economici, FNDARM, UCIMPA, IFAD, APL, FNDR, FVC, AIPA

TURISM COMPETITIV.

Turismul reprezintă unul din principalele sectoare de dezvoltare al economiei Raionului Nisporeni, cu posibilități de generare a beneficiilor socioeconomice pentru raion și comunitățile, care fac parte din el, care se compun din venituri directe, locuri de muncă noi, cîștiguri de valută, contribuții la buget, inclusiv în contextul situației actuale. Totodată, turismul poate servi drept catalizator pentru dezvoltarea altor sectoare economice.

Raionul Nisporeni dispune de un bogat potențial pentru dezvoltare durabilă a turismului. Resursele turistice reprezintă un ansamblu complex de mediu, atît natural (rezervații naturale și peisagistice, monumente ale naturii, elemente de floră și faună), cît și antropic (monumente și situri arheologice, muzee, elemente de folclor și artă populară).

Pe teritoriul raionului Nisporeni sînt amplasate monumente istorice, culturale și religioase valoroase (mănăstirile Vărzărești și Hîncu), cca 26 de biserici vechi din lemn și piatră, amplasate, practic în toate localitățile rurale. La fel, pe teritoriul raionului Nisporeni, satul Bălănești, se afla cel mai înalt punct geografic din Republica Moldova - 429,5 m de asupra nivelului mării. În satul Milești, localitatea din zona codrilor, se mai păstrează un conac boieresc, la Zberoaia se află conacul Gonata.

Raionul Nisporeni este renumit prin activitatea meșterilor populari (ceramica tradițională, țesutul artistic, prelucrarea artistică a pietrei, pielii și a lemnului, arta croșetării, confecționarea instrumentelor populare, împletitul din fibre vegetale), iar acest gen de activitate ar putea contribui la dezvoltarea afacerilor în domeniul culturii, însă, deocamdată, obstacolele în dezvoltarea acestei ramuri sînt legate de lipsa piețelor de desfacere, importul materiei prime, aprecierea incorectă a valorii artistice a lucrărilor.

Proiecte raionale în domeniul turismului. **Proiectul transfrontalier „MuseumInfoTur – Valorificarea și sporirea vizibilității patrimoniului cultural și istoric în cadrul rețelei transfrontaliere de muzee – Centre de Informare Turistică”**, proiect finanțat de Uniunea Europeană prin Programul Operațional Comun România-Republica Moldova, 2014-2020. În acest context, la începutul lunii decembrie 2020, Agenția de Dezvoltare Regională Centru a anunțat selectarea Muzeului de Istorie și Etnografie Nisporeni pentru a fi dotat drept **Centru Turistic**.

Activitatea turistică, în ultimii ani atestă o creștere vizibilă, în comparație cu anii precedenți, a tuturor indicatorilor. Numărul total de vizitatori încadrați în turism la obiectivele turistice din Raionul Nisporeni s-a majorat pe parcursul perioadei **2015-2019 cu cca 3,5 %, ajungînd în anul 2018 cifra de cca 8500 de persoane**. Evoluția circulației turistice în cadrul turismului internațional organizat reflectă o dinamică pozitivă, inclusiv la turismul receptor.

Principalele probleme identificate

1. Resursele financiare limitate pentru dezvoltarea infrastructurii turistice, punctelor de atracție, a serviciilor și marketingului turistic, pentru promovarea turismului.
2. Nivelul necorespunzător conform standardelor infrastructurii rutiere în zonele de interes turistic.
3. Pregătirea profesională insuficientă a personalului angajat în industria turismului (excursionisti, ghizi de turism, centre de promovare turistică).
4. Insuficiența informatizării prestării serviciilor de activitate turistică (turism vitiviticol, de afaceri, religios, de excursii).
5. Imaginea slabă a atracțiilor turistice din cadrul Raionului Nisporeni, lipsa informațiilor despre obiectivele turistice și accesul către acestea.
6. Insuficiența de structuri de primire turistică cu funcții de cazare și servire a mesei conform standardelor europene.

Recomandări

1. Implicarea tuturor actorilor interesați (APL, Agenți economici, Agenția de Investiții, ONG-uri, Asociația Națională a Ghizilor, Asociația Națională a Turismului Receptor) în valorificarea potențialului turistic existent.
2. Elaborarea brandului turistic al raionului Nisporeni, conceptualizarea și diseminarea gamei de produse turistice (nautic, vitivinicol, cultural, religios), crearea platformelor de digitalizare a atracțiilor turistice.
3. Profesionalizarea personalului din domeniul turistic, organizarea cursurilor de instruire, dezvoltarea schimburilor de experiențe în țară și peste hotare.
4. Inventarierea și evaluarea tuturor obiectivelor și zonelor cu potențial turistic, a punctelor de atracție turistică, amenajarea cu utilități (parcări, locuri de popas turistic, căi de acces, rețele tehnico-utilitare).
5. Dezvoltarea turismului vitivinicol, gastronomic, religios, de afaceri, nautic, proiectarea și montarea indicatoarelor rutiere turistice și a panourilor informaționale la toate obiectivele și zonele turistice.
6. Elaborarea programului de dezvoltare și promovare turistică.
7. Crearea Centrului Raional de Informare și Dezvoltare Turistică.
8. Instituționalizarea în cadrul APL a unei unități responsabile de promovare a turismului.

Analiza SWOT

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> ☑ Existența obiectivelor turistice antropice (în particular, religioase) și non-antropice (rezervații naturale și piesajistice). ☑ Dezvoltarea meșteșugăritului popular, folclor și artă populară. ☑ Acces la drumul național M1 Chișinău-Leușeni, existența rețelei de drumuri (locale, regionale). ☑ Membrul cu drepturi depline în cadrul Euroregiunii Siret-Prut-Nistru. ☑ Amplasare geografică favorabilă la hotar cu România (UE). ☑ Complex sportiv cu o suprafață de cca 2,2893 ha (este al doilea după mărime în țară). 	<ul style="list-style-type: none"> ☑ Lipsa unui program de dezvoltare și valorificare a atracțiilor turistice. ☑ Lipsa unui Centru Raional de Informare și Dezvoltare Turistică. ☑ Lipsa în cadrul APL a unei unități de promovare a turismului. ☑ Lipsa unui brand raional de dezvoltare și promovare turistică.
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
<ul style="list-style-type: none"> ☑ Interesul sporit al partenerilor de dezvoltare (donatorilor) la promovarea și dezvoltarea turismului. ☑ Acces la resursele Fondului Național de Dezvoltare Regională. ☑ Platforme de comunicare și susținere turistică cu reprezentanții autorităților înfrățite din România. ☑ Existența programelor și proiectelor de susținere turistică transfrontalieră. ☑ Posibilități de includere a obiectivelor turistice în programele și traseele turistice naționale și internaționale. 	<ul style="list-style-type: none"> ☑ Resursele financiare limitate a APL pentru dezvoltarea infrastructurii turistice, punctelor de atracție, a serviciilor și marketingului turistic, pentru promovarea turismului. ☑ Pregătirea profesională insuficientă a actorilor implicați sau încadrați în industria turismului. ☑ Acces limitat la infrastructura tehnico-utilitară turistică.

TURISMUL COMPETITIV

Obiectivul 1. Valorificarea potențialului turistic					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Promovarea resurselor turistice	Elaborarea brandului turistic al Raionului Nisporeni și înregistrarea la AGEPI	2021-2022	APL, Agenția de Investiții, AGEPI, agenții economici de profil, ONG-uri, FNDR	250 000	APL, Agenți economici
	Conceptualizarea, elaborarea și diseminarea gamei de produse turistice (nautic, vitivinicol, cultural, religios etc.)	2021-2022	APL, Agenția de Investiții, AGEPI, agenții economici de profil, ONG-uri, FNDR		APL, Agenți economici
	Amenajarea de agropensiuni, pensiuni, zonelor piscicole, de meșteșugărit și a construcțiilor de primire turistică	2021-2022	Agenți economici, APL, Agenția de Investiții, ONG-uri, FNDR		APL, Agenți economici
	Crearea platformei de digitalizare a atracțiilor turistice	2021-2025	Agenția de Investiții, APL, Agenți economici, Asociația Națională a Ghizilor, Asociația Națională a Turismului Receptor, ONG-uri, FNDR		APL, Agenți economici

Obiectivul 1. Valorificarea potențialului turistic					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Profesionalizarea personalului din domeniul turismului	Organizarea cursurilor de instruire pentru subiecții implicați în dezvoltarea turismului, inclusiv a personalului angajat în industria turismului	2021-2027	Agenția de Investiții, APL, Agenți economici, Asociația Națională a Ghizilor, Asociația Națională a Turismului Receptor, ONG-uri, FNDR	350 000	APL, Deținătorii de obiective turistice, Agenți economici
	Dezvoltarea schimburilor de experiență (vizite, studii, excursii) în țară și peste hotare.	2021-2027	Agenția de Investiții, APL, Agenți economici, Asociația Națională a Ghizilor, Asociația Națională a Turismului Receptor, ONG-uri, FNDR	700 000	APL, Deținătorii de obiective turistice, Agenți economici

Obiectivul 1. Valorificarea potențialului turistic					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Îmbunătățirea infrastructurii turistice	Inventarierea tuturor obiectivelor și zonelor cu potențial turistic, a punctelor de atracție turistică	2021-2022	ONG-uri, APL, Agenți economici, Asociația Națională a Turismului Receptor, FNDR	1 200 000	APL, ONG-uri, Agenții economici
	Amenajarea cu utilități (parcări, locuri de popas turistic, căi de acces, rețele tehnico-utilitare) a principalelor obiective turistice ("Crucea Neamului", Mănăstirea Hîncu, Mănăstirea Vărzărești, s.Ciorești, s.Bălăurești)	2021-2027	ONG-uri, APL, FNDR; Agenți economici, Asociația Națională a Turismului Receptor		APL, ONG-uri, Agenții economici
	Crearea și amenajarea spațiilor verzi (parcuri, grădini, square, terenuri etc.) în or. Nisporeni și în localitățile rurale	2021-2027	ONG-uri, APL, Agenți economici, FNDR, Asociația Națională a Turismului Receptor		APL, ONG-uri, Agenții economici
	Amenajarea și înzestrarea obiectivelor în cadrul itinerarului turistic "Zona Turistică Vest"	2021-2023	ONG-uri, APL, Agenți economici, Asociația Națională a Turismului Receptor		APL, ONG-uri, Agenții economici

Obiectivul 2. Dezvoltarea atracțiilor turistice					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Sporirea vizibilității obiectivelor turistice	Montarea indicatoarelor rutiere turistice și a panourilor informaționale la toate obiectivele și zonele turistice	2021-2023	APL, Administrația de Stat a Drumurilor, Agenții economici, Asociația Națională a Turismului Receptor, FNDR	2 500 000	APL, ONG-uri, Agenții economici
	Proiectarea, machetarea și editarea a hărților turistice descriptive pentru atracțiile turistice existente și viitoare	2023-2024	Agencia de Investiții, APL, Agenți economici, Asociația Națională a Ghizilor, Asociația Națională a Turismului Receptor, ONG-uri, FNDR		APL, ONG-uri, Agenții economici
	Integrarea turismului vitivinicol, gastronomic, religios, de afaceri, nautic în rutele și pachetele turistice existente	2021-2023	Agencia de Investiții, APL, Agenți economici, Asociația Națională a Ghizilor, Asociația Națională a Turismului Receptor, ONG-uri, FNDR		APL, ONG-uri, Agenții economici
	Dezvoltarea traseului turistic: Nisporeni-Iurceni-Mănăstirea Hîncu-Dolna-Ciorești-Seliște-Ciutești-Găureni-Bălănești-Milești	2021-2027	Agencia de Investiții, APL, Asociația Națională a Ghizilor, Asociația Națională a Turismului Receptor, ONG-uri, FNDR	310 000	APL, ONG-uri, Agenții economici

Obiectivul 2. Dezvoltarea atracțiilor turistice					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Dezvoltarea capacităților corporativ-instituționale în domeniul turismului	Elaborarea programului de dezvoltare și promovare a turismului	2021-2023	APL, Asociația Națională a Ghizilor, Asociația Națională a Turismului Receptor, ONG-uri, FNDR		APL, ONG-uri, Agenții economici
	Instituționalizarea în cadrul APL a unei unități responsabile cu promovarea turismului	2021-2027	APL, Agenția de Investiții, ONG-uri		APL, ONG-uri, Agenția de Investiții
	Crearea entității de suport ”Centrul Raional de Informare și Dezvoltare Turistică”	2021-2023	APL, Agenția de Investiții, Agenții economici, ONG-uri, Asociația Națională a Turismului Receptor		APL, ONG-uri, Agenții economici

OCROTIREA SĂNĂTĂȚII

Funcția fundamentală a sistemului de sănătate este promovarea politicilor de sănătate și a modului sănătos de viață, supravegherea factorilor de risc și acordarea asistenței medicale populației raionului Nisporeni.

Sistemul de sănătate din raionul Nisporeni este alcătuit din:

1. Centrul de Sănătate Publică Nisporeni (CSP);
2. IMSP Spitalul Raional Nisporeni (SR Nisporeni);
3. IMSP Centru de Sănătate Nisporeni (CS Nisporeni);
4. Stația Asistența Medicală de Urgență Prespitalicească (SAMU).

IMSP CS Nisporeni include în componența sa:

- ✓ 5 (patru) Centre de Sănătate: Nisporeni, Milești, Grozești, Seliște, Boldurești;
- ✓ 20 (doua zeci) oficii ale medicului de familie;
- ✓ 8 (opt) oficii de sănătate.

În cadrul instituțiilor medicale din raionul Nisporeni activează 601 de angajați, inclusiv SR Nisporeni - 276 angajați, CS Nisporeni - 257 angajați, SAMU - 58 angajați și CSP 10 angajați.

Asistența medicală primară (CS Nisporeni) acordă următoarele servicii: promovarea modului sănătos de viață, supravegherea dezvoltării copilului, gravidelor, imunizarea, planificarea familiei, controlul medical anual a unor contingente de populație, servicii medicale curative, implementarea Programelor de sănătate, supravegherea și dispanserizarea categoriilor de pacienți cronici.

SR Nisporeni - Scopul principal al activității SR Nisporeni este asigurarea unui management eficient al instituției, crearea unei baze tehnico-materiale bune, asigurarea accesibilității populației la servicii medicale spitalicești și specializate de ambulator calitative.

Spitalul Raional Nisporeni este desfășurat pe 162 de paturi și acordă asistență medicală multiprofil: terapie, chirurgie, traumatologie, obstetrică-ginecologie, pediatrie, îngrijiri cronice, reabilitare, îngrijiri paliative.

În cadrul spitalului funcționează Unitatea Primiri Urgențe, secție reparată și dotată după Regulamentul de activitate a acestei subdiviziuni. Servicii paraclinice avem: laborator, serviciul imagistică, endoscopie, ultrasonografie, farmacie, hemotransfuzie, diagnostică funcțională.

Stația SAMU Nisporeni activează cu 4 echipe de asistență medicală de urgență asigurând asistență medicală de urgență prespitalicească pentru întreg raionul Nisporeni. Se subordonează juridic, financiar și metodic Centrului Național de Urgență Prespitalicească. Activează prin dispeceratul comun național 112.

Obiectivele activității AMP, AMSA și a SR Nisporeni:

1. Îmbunătățirea bazei tehnico-materiale și reducerea la maximum a cheltuielilor secundare a cazului tratat.
2. Sporirea accesibilității populației la servicii medicale primare și spitalicești, sporirea calității și eficienței asistenței medicale în sistemul AOAM.
3. Utilizarea eficientă a capacităților umane, materiale, tehnologice și financiare în asigurarea serviciilor medicale primare, spitalicești și specializate de ambulatoriu.
4. Asigurarea drepturilor pacienților în instituțiile medicale (confidențialitate, acces la servicii și la informație, la opinie).

5. Asigurarea drepturilor angajaților la condiții de muncă sigure, la ridicarea continuă a nivelului profesional, la remunerarea muncii conform performanțelor profesionale.
6. Asigurarea îndeplinirii prevederilor Programelor Naționale, participarea la elaborarea programelor teritoriale și implementarea lor.
7. Dezvoltarea în continuare a sistemului informațional integrat între asistența medicală primară și spitalicească.
8. Promovarea modului sănătos de viață, educația pentru sănătate, combaterea factorilor de risc, îngrijirea antenatală, supravegherea gravidelor, planificarea familiei.
9. Transformarea medicinei primare din medicină de tratament în medicină de prevenție.
10. Fortificarea managementului resurselor umane din sănătate prin dezvoltarea de politici de recrutare, motivare și menținere a personalului medical în sistem.
11. Modernizarea Spitalului Raional Nisporeni și transformarea lui într-o instituție medicală competitivă și eficientă.
12. Dezvoltarea și menținerea conlucrării continue între medicina primară, urgentă, spitalicească, CSP și APL.

Analiza SWOT

PUNCTE TARI:	PUNCTE SLABE:
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Existența Cadrului normativ și legislativ privind dezvoltarea sistemului de sănătate, adecvat cerințelor actuale (Strategia de dezvoltare a Sistemului de Sănătate 2017-2027; Strategia de dezvoltare a Resurselor Umane în sănătate). ➤ Existența programelor naționale finanțate de către Stat, Fondul Global, OMS. ➤ Baza tehnică materială îmbunătățită a IMSP SR Nisporeni, IMSP CS Nisporeni, SAMU, Centre de Sănătate și OMF-uri. ➤ Instituții medicale dotate cu utilaj medical modern (Radiografie digitală staționară și mobilă, Endoscopie video, ultrasonografie, Ecocord, laborator modernizat). ➤ Accesibilitatea pacienților la servicii de înaltă performanță achitate de CNAM. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Asigurarea insuficientă cu personal medical (îndeosebi AMP și urgența prespitalicească). Procentul înalt a medicilor cu vârsta de pensionare. ➤ Finanțarea insuficientă a sistemului de sănătate. Rigiditatea bugetelor ce nu acoperă costurile crescânde a serviciilor medicale și lipsa unui sistem motivațional de finanțare a spitalelor. ➤ Lipsa cadrului legal în vederea finanțării instituțiilor medicale de către fondator. ➤ Instituții medicale rurale fără condiții și neconectate la regii. ➤ Conlucrarea cu rezerve între componentele sistemului de sănătate.
OPORTUNITĂȚI:	AMENINȚĂRI:
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Posibilitatea diversificării finanțării instituțiilor medicale. Atragerea proiectelor investiționale și altor surse alternative. ➤ Implicarea constantă a OMS, FISM, Fondului de dezvoltare CNAM; Fondului global în finanțarea proiectelor în sănătate. ➤ Implicarea mai activă a Fondatorului în dezvoltarea instituțiilor medicale. ➤ Externalizarea serviciilor nemedicale (servicii de spălătorie, servicii de alimentare și servicii de curățenie), reducerea cheltuielilor neproductive. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Asigurarea redusă cu cadre medicale în sistemul medical. ➤ Cultura sanitară joasă a populației și atitudinea neglijentă față de propria sănătate. ➤ Conlucrarea cu rezerve între componentele sistemului de sănătate. ➤ Cota înaltă a populației în afara cadrului de asigurări în sănătate (mai mult de 40%).

➤ Dezvoltarea de servicii medicale noi.	➤ Accesibilitate redusă la servicii medicale pe timpul pandemiei cu ulterioara agravare a indicatorilor.
---	--

OCROTIREA SĂNĂTĂȚII

Obiectivul 1. Modernizarea entităților medico-sanitare din raion

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Îmbunătățirea bazei tehnico materiale a sistemului medical raional IMSP Spitalul Raional Nisporeni	Implementarea proiectului de reconstrucție a blocului chirurgical a IMSP SR Nisporeni: ➤ Etapa I Reparația blocului B; ➤ Etapa II Reparații capitale pe interior a blocului A.	2021-2027	Proiecte europene, Guvernul R. Moldova, Fondul de dezvoltare CNAM, Proiecte transfrontaliere, Consiliul Raional Nisporeni, IMSP SR Nisporeni	83 mil.lei 22 mln lei 61mil.lei	Consiliul Raional Nisporeni, IMSP SR Nisporeni
	Implementarea proiectului NEFCO (Eficiența energetică a blocurilor Maternitate, Hemotransfuzie și Farmacie)	2021-2022	Asociația țărilor de Nord, Consiliul Raional Nisporeni și IMSP SR Nisporeni	6,5 mln lei	Consiliul Raional Nisporeni, IMSP SR Nisporeni
	Asigurarea IMSP SR Nisporeni cu mijloace de transport	2022	IMSP SR Nisporeni	0,3 mln lei	IMSP SR Nisporeni
	Externalizarea serviciului de alimentare a pacienților	2022	Parteneriat Public Privat, Parteneri privați, Consiliul Raional Nisporeni, IMSP SR Nisporeni	2 mln lei	Consiliul Raional Nisporeni, IMSP SR Nisporeni

	Asigurarea condițiilor de alimentare a angajaților instituției	2022	Consiliul Raional Nisporeni, IMSP SR Nisporeni	200 mii lei	IMSP SR Nisporeni
Dotarea IMSP Spitalul Raional Nisporeni cu utilaj medical modern	Gestionarea deșeurilor medicale biologice periculoase	2021	Proiecte transfrontaliere, Consiliul Raional Nisporeni, IMSP SR Nisporeni	2 mln lei	Consiliul Raional Nisporeni, IMSP SR Nisporeni
	Asigurarea IMSP SR Nisporeni cu un generator de Oxigen	2021-2022	Ministerul Sănătății Muncii Protecției Sociale, Banca Mondială	1,5 -2 mln lei	IMSP SR Nisporeni
	Fortificarea și dotarea secției Covid și ATI Covid: 1. Puncte noi de asigurare cu O2. 2. Dotarea cu dispozitive medicale necesare: ventilatoare, monitoare de pacient, sisteme CPAP, Concentratoare de O2, Defibrilator.	2021	Consiliul Raional Nisporeni, IMSP SR Nisporeni	300 mii lei	IMSP SR Nisporeni

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Îmbunătățirea bazei tehnico materiale a sistemului medical raional IMSP Centrul de Sănătate Nisporeni	Conectarea IMSP CS Nisporeni la utilități (apă caldă), reabilitarea și înzestrarea cazangeriei	2021	APL, AEE, agenții economici de profil, ONG-uri, IMSP CS Nisporeni	100 000	APL, Agenții economici, IMSP CS Nisporeni
	Asigurarea eficienței energetice a clădirii MSP CS Nisporeni	2021-2027	APL, AEE, agenții economici de profil, ONG-uri, IMSP CS Nisporeni	50 000000	APL, Agenții economici, IMSP CS Nisporeni
	Reabilitarea rețelelelor exterioare (apă, canalizare, electricitate,)	2022-2024	APL, AEE, agenții economici de profil, ONG-uri, IMSP CS Nisporeni	400 000	APL, Agenții economici, IMSP CS Nisporeni
	Procurarea și instalarea unui ascensor extern pentru pacienții cu dificultăți de mers și disabilități	2022	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, IMSP CS Nisporeni	250 000	APL, Agenții economici, IMSP CS Nisporeni
	Modernizarea sistemului de ventilare a edificiului CS Nisporeni.	2023-2024	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, IMSP CS Nisporeni	200 000	APL, Agenții economici, IMSP CS Nisporeni
	Reparația edificiului CS Nisporeni, et.4 (schimbarea ferestrelor, reparația birourilor nefuncționale) Reparația CCSM	2021-2027	APL, AEE, agenții economici de profil, ONG-uri, IMSP CS Nisporeni	1.400 000	APL, Agenții economici, IMSP CS Nisporeni
Reînnoirea parcului de utilaj medical și ruland	Procurarea utilajului medical noi (Roentgenologic, ECG, pentru laborator, pentru diagnostica funcțională)	2021-2022	APL, AEE, agenții economici de profil, ONG-uri, IMSP CS Nisporeni	2 000 000	APL, Agenții economici, IMSP CS Nisporeni

	Procurarea transportului sanitar pentru toate entitățile medicale din asistența medical primară.	2021-2027	APL, AEE, agenții economici de profil, ONG-uri, IMSP CS Nisporeni	4 000000	APL, Agenții ecomomici, IMSP CS Nisporeni
Reabilitarea încăperilor OMF din raion, efectuarea de construcții noi	Schimbarea acoperișului OMF Cristești	2021	APL, AEE, agenții economici de profil, ONG-uri, IMSP CS Nisporeni	300 000	APL, Agenții ecomomici, IMSP CS Nisporeni
	Schimbarea acoperișului OMF Băcșeni	2021	APL, AEE, agenții economici de profil, ONG-uri, IMSP CS Nisporeni	200 000	APL, Agenții ecomomici, IMSP CS Nisporeni
	Schimbarea acoperișului OMF Vulcănești	2022	APL, AEE, agenții economici de profil, ONG-uri, IMSP CS Nisporeni	200 000	APL, Agenții ecomomici, IMSP CS Nisporeni
	Construirea unui angar pentru ambulanță	2022	APL, AEE, agenții economici de profil, ONG-uri, IMSP CS Nisporeni	150 000	APL, Agenții ecomomici, IMSP CS Nisporeni
	Reparația OMF Valea-Trestieni	2021	APL, AEE, agenții economici de profil, ONG-uri, IMSP CS Nisporeni	300 000	APL, Agenții ecomomici, IMSP CS Nisporeni
	Deschiderea OMF Ciutești (reparație - 200 000 lei, procurare utilaj medica - 50 000, procurarea mobilierului - 50 000	2021	APL, AEE, agenții economici de profil, ONG-uri, IMSP CS Nisporeni	300 000	APL, Agenții ecomomici, IMSP CS Nisporeni
	Conectarea OMF din 23 de localități la utilități (apă, canalizare, iluminat, căldură)	2021-2027	APL, AEE, agenții economici de profil, ONG-uri, IMSP CS Nisporeni	1 500 000	APL, Agenții ecomomici, IMSP CS Nisporeni
	Gazificarea edificiilor medicale (Iurceni, Grozești, Milești, Bălănești, Seliște, Brătuleni, Zberoaia, Bălăurești	2021-2027	APL, AEE, agenții economici de profil, ONG-uri, IMSP CS Nisporeni	800 000	APL, Agenții ecomomici, IMSP CS Nisporeni

EDUCAȚIE, CULTURĂ, TINERET ȘI SPORT

Este bine cunoscut faptul că succesele economice ale statelor sînt determinate direct de calitatea sistemelor de învățămînt și că cel mai eficient factor de producție este capitalul uman, exprimat în cunoștințele, competențele, capacitățile creative și calitățile morale ale membrilor societății, pe care le formează în mare măsură sistemul de învățămînt.

Educația constituie factorul de bază în crearea și transmiterea de noi cunoștințe și valori culturale general-umane, în dezvoltarea capitalului uman, în formarea conștiinței și identității naționale, în promovarea aspirațiilor de integrare europeană și are un rol primordial în crearea premiselor pentru dezvoltarea umană durabilă și edificarea unei societăți bazate pe cunoaștere. Calitatea educației determină, în mare măsură, calitatea vieții și creează oportunități pentru realizarea în volum deplin a capacităților fiecărui cetățean.

Direcții strategice ale Strategiei în domeniul educației sînt:

1. Asigurarea dezvoltării durabile a sistemului educațional în vederea formării unei personalități integre, active, sociale și creative – factori principali ai dezvoltării umane și ai progresului social-economic.
2. Sporirea accesului la educație de calitate pentru toți copiii și tinerii, prin asigurarea unui mediu școlar prietenos și protectiv și prin consultarea elevilor, studenților și părinților în procesul de luare a deciziilor.
3. Stabilirea direcțiilor prioritare de dezvoltare a educației în R. Moldova și a mecanismelor de realizare a acestora; creșterea eficienței cheltuirii banului public investit în educație, astfel încît resursele disponibilizate să fie redirecționate pentru a îmbunătăți rezultatele învățării, inclusiv prin investiții în personalul didactic, procesul educațional și infrastructura instituțiilor de învățămînt.
4. Sporirea eficienței sistemului educațional, extinderea și diversificarea ofertelor educaționale prin valorificarea oportunităților oferite de tehnologiile informaționale și comunicaționale;
5. Extinderea și diversificarea sistemului de instruire a adulților pe parcursul întregii vieți din perspectiva formării generale și a formării profesionale continue, în corespundere cu nevoile persoanei raportate la necesitățile socioeconomice; compatibilizarea structurală și calitativă a învățămîntului național cu spațiul european al educației.

Situația actuală a sistemului educațional din raionul Nisporeni

În sistemul educațional din raionul Nisporeni, în anul 2020-2021 activează 59 de instituții de învățămînt general, dintre care – 26 instituții de educație timpurie și 33 de instituții de învățămînt primar și secundar, ciclul I și II, în cadrul cărora prestează servicii educaționale cca 1326 angajați (inclusiv, cadre didactice – 659, personal auxiliar – 607). Beneficiari ai serviciilor educaționale sînt 7043 copii/elevi, repartizați după cum urmează: 1580 copii de vîrstă preșcolară – incluși în 93 de grupe și 5471 elevi, incluși în 299 clase, după cum urmează: 118 clase cu 2150 elevi – învățămîntul primar, 157 clase cu 2784 elevi – învățămîntul gimnazial, 24 clase cu 538 elevi – învățămînt liceal.

Principalele probleme din sistemul educațional din raionul Nisporeni

1. Migrație frecventă a populației, instabilitate demografică. Acest proces migrațional a determinat într-o oarecare măsură depopularea satelor.
2. Rata de creștere a instituțiilor de învățământ primar și secundar, ciclul I și II cu deficit bugetar.
3. Creșterea absenteismului și abandonului școlar. Abandonul școlar reprezintă un indicator al eficienței sistemului școlar, prin urmare, cu cât indicele este mai mic, cu atât sistemul școlar este mai eficient.

Principalele motive de abandon școlar:

- ✓ Elevul s-a angajat în câmpul muncii.
 - ✓ Probleme de sănătate.
 - ✓ Din motive de sărăcie.
 - ✓ Părinții nu lasă copilul să învețe.
 - ✓ Elevul lucrează împreună cu părinții în gospodăria familiei.
 - ✓ Elevul lucrează cu ziua împreună cu părinții.
 - ✓ Eleva a născut.
 - ✓ Elevul a emigrat împreună cu părinții, fără a depune cerere de exmatriculare.
 - ✓ Elevul/eleva s-a căsătorit.
4. Insuficiența cadrelor didactice calificate. Această situație este generată de costurile de educație și de îngrijire a copiilor înalte în raport cu veniturile populației.
 5. Parteneriate ineficiente dintre instituțiile de învățământ general și alți actori educaționali, ONG-uri.

Misiunea principală a sistemului de învățământ din raion este de a asigura valorificarea potențialului uman, în vederea formării unei personalități integre, active, sociale și creative – factori principali ai dezvoltării umane și ai progresului social-economic

Cultură și MIM

În raionul Nisporeni funcționează Televiziunea locală „Albasat-TV” și este difuzat pe suport de hârtie Ziarul local „Deșteptarea”.

Principalele realizări în domeniul culturii, în anul 2020:

1. Pe parcursul anului, Secția Cultură și Turism a pus accent pe desemnarea și promovarea talentelor. În acest context, am organizat participarea a 14 copii din raion la Concursul Republican „LaLaplay”, proiect organizat de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, în parteneriat cu Asociația Muzical-Corală din Moldova.
2. Deasemenea, a fost organizată participarea a 5 persoane la Festivalul-concurs Național de Poezie Patriotică „Țara mea, cu grai de dor”, ediția I, (variantă on-line).
3. În luna septembrie, participând la Concursul Național de Folclor Literar „Povestitorii satului”, ediția I, (variantă on-line), angajații colectivelor „model” s-au învrednicit de Locul I și Mențiuni de participare, iar ulterior au fost protagoniștii Emisiunii televizate „Tezaur” de la Postul public de Televiziune Moldova 1.
4. Un succes aparte a fost participarea a doi concurenți la Concursul Național al interpreților acordeoniști „Mihai Bătrînu”, ediția a V, (variantă on-line) și unul din ei s-a învrednicit de Locul II.
5. Ansamblurile folclorice cu titlu „model” „Doina Codrilor” și „Busuioc Moldovenesc” au fost protagoniștii Emisiunii de folclor „O cafea la Tezaur”, la Postul de televiziune „TezaurFolk”.

6. Rezultate deosebite în activitatea sa, a obținut Ansamblul de muzică și dans „Moștenitorii”, care a demonstrat o prestație înaltă, participând la diferite Festivaluri de Folclor Internaționale, în variantă online, organizate în: România, Ucraina și Polonia.
7. Participarea Ansamblul de muzică și dans „Moștenitorii, în cadrul Proiectului educativ online Festivalul transfrontalier „Dansul de pe ambele maluri ale Prutului”, ediția a III-a, mai-iunie, 2020, organizat de Palatul Copiilor din Iași și Uniunea Coreografilor din Moldova. Ansamblului i s-a acordat Diplomă de Excelență, iar conducătorului, dlui Ion Dimitriu, Certificat, în calitate de coordonator al lucrărilor elevilor.
8. În perioada octombrie-noiembrie, un grup de elevi ai Școlii de Muzică au participat la Concursul Republican „Dumitru Blajinu”, iar Orchestra de Muzică Populară a Școlii a participat la Concursul Regional din or. Leova, în memoria rapsodului popular Vasile Mișcoi.
9. Participarea Ansamblului folcloric „Dor Nisporenean” la Concursul Național „Colindatul de ceată bărbătească”, element al Patrimoniului Cultural Imaterial, inclus în lista UNESCO (variantă online).
10. O atenție deosebită a fost acordată *formării și dezvoltării competențelor profesionale a angajaților domeniului cultură*

Principalele realizări în domeniul culturii, în anul 2020:

1. În contextul *Zilei Naționale a Culturii*, pentru prima dată, la nivel înalt, a fost organizată Manifestarea culturală „Gala Laureatilor în Domeniul Culturii”, unde au fost elucidate succesele obținute, în ceea ce privește promovarea și conservarea patrimoniului cultural de către instituțiile de cultură din localitățile raionului. În cadrul evenimentului au fost înmânate trofee și diplome celor mai reprezentativi specialiști, care pe parcursul anilor, au demonstrat perseverență și responsabilitate în activitatea lor. Sărbătoarea a fost colorată de Spectacolul muzical prezentat de Formațiile artistice cu titlu „model” și, îndeosebi de invitații de onoare, personalități notorii ale culturii raionului: cantautoarea Maria Stoianov, interpreta de muzică populară, Mariana Dobzeu, „Artistă Emerită”, Maestrul Ion Negură cu discipolii săi.
2. Tot în luna ianuarie, a fost organizat Medalionul literar-muzical, cu genericul „Sub Steaua EMINESCU”, consacrat aniversării a 170 de ani de la nașterea Marelui Poet Național Mihai Eminescu.
3. Tradițional, au fost desfășurate Mitinguri de comemorare a ostașilor căzuți luptele din Afganistan și a eroilor care au luptat pentru Independența și Integritatea Republicii Moldova.
4. În luna martie, Secția Cultură și Turism a organizat, în colaborare cu angajații instituțiilor de cultură din raion, diverse manifestări culturale, în cadrul Festivalului Internațional de Muzică „Mărțișor”, ediția a 54-a. În perioada desfășurării Festivalului, pe scenele caselor de cultură au evoluat numeroase formații artistice din raion și interpreții profesioniști Costi Burlacu și Corina Țepeș, Mihaela Tabură.
5. În perioada septembrie-octombrie, specialiștii Secției Cultură și Turism, pentru prima dată au organizat, cu succes, în variantă on-line, Festivalul-concurs Raional al Interpreților Cântecului Popular „Vai sârmana, turturică...”, dedicat regretatei interprete Maria Drăgan. La Festival, au participat 34 de concurenți.

La nivel raional, regional, național și internațional se desfășoară sărbători și târguri.

Bâlciul Olarilor din s. Iurceni. Este cel mai vechi eveniment cultural din Codrii Nisporenilor, prima ediție datând din 1988. Acesta este organizat anual, în a doua duminică a lunii septembrie. Bâlciul adună cei mai buni meșteri olari din Republica Moldova și România, având drept scop promovarea artei olăritului.

Festivalul Național al Prunei. Festivalul Prunei este organizat tradițional în luna septembrie, vine drept o oportunitate de valorificare a potențialului atât al producătorilor din raionul Nisporeni, cât și din țară. Totodată, se îmbină armonios elementul gastronomic și cel cultural (evoluări ale colectivelor artistice locale, expoziții ale primăriilor, tradiții) al zonei de centru a țării.

Festivalul-concurs național al interpreților cântecului folcloric "Maria Drăgan". Festivalul se desfășoară în luna august în satul Bălăurești cu participarea interpreților din Moldova și alte țări, cu scopul valorificării folclorului tradițional moldovenesc și susținerea tinerelor talente. Este organizat în memoria interpretei de muzică populară, Maria Dragăan (1947 - 1986), originară din s. Bălăurești. Supranumită de către specialiști, Edit Piaf a Moldovei, datorită talentului și măiestriei artistice, aceasta a dat voce mai multor melodii consacrate: *Vai, sărmana turturică, Lume, soro lume, Toarce, lele, toarce, Doina, Foaie verde bob năut, Cioca boca la fereastră, Hop, lele, hop.*

Principalele probleme din sistemul cultural din raionul Nisporeni

1. Număr foarte redus de specialiști în domeniu.
2. Majoritatea instituțiilor de cultură și artă din raion necesită reparație, să fie dotate cu mobilă specifică acestor instituții, echipamente de sonorizare/iluminare, instrumente muzicale, costume, recuzită scenică pentru o bună organizare a activităților culturale

Principalele obiective

1. Coordonarea activității de organizare a manifestărilor cultural-artistice, pentru satisfacerea intereselor spirituale ale comunității.
2. Asigurarea participării colectivelor artistice, meșterilor populari la activitățile culturale de rang republican și internațional.
3. Valorificarea și sporirea vizibilității patrimoniului cultural și istoric local, prin participarea în cadrul Proiectului transfrontalier „MuseumInfoTur – Valorificarea și sporirea vizibilității patrimoniului cultural și istoric în cadrul rețelei transfrontaliere de muzee – Centre de Informare Turistică”.
4. Coordonarea activităților școlilor cu profil artistic în vederea susținerii și promovării tinerilor talente.
5. Acordarea asistenței metodologice în domeniile bibliotecilor, muzeelor și ocrotirea monumentelor APL de nivelul I și II.
6. Organizarea manifestărilor etno-culturale locale, precum și participarea la expoziții naționale, cu scopul de promovare a raionului, ca destinație turistică

Țintele pentru perioada implementării Strategiei

1. Dezvoltarea și modernizarea rețelei de instituții pentru asigurarea accesului tuturor copiilor la educația de calitate.
2. Elaborarea și promovarea instrumentelor intersectoriale de prevenire și reducere a abandonului școlar.
3. Asigurarea infrastructurii și a condițiilor materiale propice pentru o educație incluzivă în instituțiile de învățământ din raion.

4. Extinderea ofertei de servicii psihopedagogice și de consiliere în carieră.
5. Organizarea de concursuri tematice: "Pedagogul anului", "Școala de succes", "Grădinița de succes", Olimpiadelor școlare, "Elevul anului".
6. Optimizarea rețelei instituțiilor de învățământ în concordanță cu perspectivele de dezvoltare a localităților și cu situația demografică.
7. Elaborarea și implementarea programelor și proiectelor de reconstrucție și modernizare a sediilor instituțiilor de învățământ, inclusiv ținându-se seama de necesitățile persoanelor cu dizabilități.
8. Construcții: Grădinița de copii din Isăicani, Taberei de odihna și întremarea sănătății copiilor, WC în interiorul instituțiilor educaționale, aprovizionarea cu apa potabilă a tuturor instituțiilor educaționale din raion.
9. Asigurarea cu transport școlar a elevilor care merg la școlile de circumscripție din alte localități și îmbunătățirea infrastructurii de acces, inclusiv pentru persoanele cu dizabilități.
10. Dotarea școlilor cu echipament special, necesar pentru implementarea modelelor de învățământ la distanță, în special pentru elevii din școlile mici.
11. Promovarea dialogului cu societatea civilă și cu reprezentanții serviciilor desconcentrate , pentru stabilirea domeniilor de interes comun și pentru rezolvarea problemelor educaționale și comunitare.
12. Organizarea evenimentelor, întrunirilor și concursurilor de culturalizare și promovare a cîntecului și portului popular, brodatul și croșetatul, dansul popular.
13. Reabilitarea, amenajarea și asigurarea întreținerii caselor de cultură rurale în vederea satisfacerii necesităților culturale a populației comunitare (film, teatru, muzică, coreografie, artă plastică, literatură).
14. Promovarea creației de cîntec popular "Maria Dragan"

DEZVOLTAREA CULTURII, EDUCAȚIE, TINERET ȘI SPORT

Obiectivul 1. Dezvoltarea domeniului cultural					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Înzestrarea corespunzătoare a entităților culturale	Reparații curente și capitale a edificiilor entităților culturale din localitățile rurale (Bălănești, Găureni, Bărboieni, Bulțun, Cîrnești, Bursuc, Călimănești, Ciorești, Cristești, Grozești, Iurceni, Șișcani, Valea Trestieni, Vărzărești, Vinători, Isăicani)	2021-2027	APL, Fonduri culturale UNESCO, Fonduri pentru cultură UE, agenții economici de profil, ONG-uri		APL, Agenții economici, ONG-uri
	Dotarea entităților de cultură cu aparataj sonor și mobilier (Casa de cultură Bărboieni, Casa de cultură Bolțun, Casa de cultură Ciorești, Casa de cultură Valea Trestieni)	2021-2027	APL, Fonduri culturale UNESCO, Fonduri pentru cultură UE, agenții economici de profil, ONG-uri		APL, Agenții economici, ONG-uri

Obiectivul 1. Dezvoltarea domeniului cultural					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Valorificarea patrimoniului cultural material	Restaurarea Bisericii vechi din lemn (monument istoric), s. Ciutești	2021-2027	APL, Fonduri culturale UNESCO, Fonduri pentru cultură UE, agenții economici de profil, ONG-uri		APL, Agenții economici, ONG-uri
	Renovarea școlii vechi (monument istoric) din s. Iurceni	2021-2027	APL, Fonduri culturale UNESCO, Fonduri pentru cultură UE, agenții economici de profil, ONG-uri		APL, Agenții economici, ONG-uri
Crearea traseelor turistice culturale	Crearea traseului turistic raional, cu următoarele destinații: Nisporeni - Vărzărești - Seliște - Ciutești - Vinători - Găureni - Bălănești - Milești	2021-2027	Agenția de Investiții, FNDR, APL, Fonduri culturale UNESCO, Fonduri pentru cultură UE, agenții economici de profil, ONG-uri		APL, Agenții economici, ONG-uri
	Participarea Muzeului de Istorie și Etnografie Nisporeni în cadrul Proiectului transforntalier ”MuseumInfoTur”. Selectarea Muzeului pentru a fi dotat drept Centru Turistic	2021-2027	Agenția de Investiții, APL, Fonduri pentru cultură UE, agenții economici de profil, ONG-uri		APL, Agenții economici, ONG-uri

Obiectivul 2. Dezvoltarea resurselor umane în domeniul educației

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Motivarea cadrelor didactice	Sporirea atractivității profesiei de cadru didactic	2021-2027	APL, Instituțiile de învățământ, agenții economici de profil, ONG-uri	140 000	APL, Instituțiile de învățământ, Agenții economici, ONG-uri
	Atragerea și menținerea cadrelor tinere în sistem	2021-2027	APL, Instituțiile de învățământ, agenții economici de profil, ONG-uri	5 970 000	APL, Instituțiile de învățământ, Agenții economici, ONG-uri
	Organizarea concursului raional "Pedagogul anului	2021-2027	APL, Instituțiile de învățământ, agenții economici de profil, ONG-uri	105 000	APL, Instituțiile de învățământ, Agenții economici, ONG-uri

Obiectivul 2. Dezvoltarea resurselor umane în domeniul educației

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Stimularea și promovarea elevilor	Organizarea concursului raional anual "Școala de succes"	2021-2027	APL, Instituțiile de învățământ, agenții economici de profil, ONG-uri	35 000	APL, Instituțiile de învățământ, Agenții economici, ONG-uri
	Organizarea concursului raional "Grădinița de succes"	2021-2027	APL, Instituțiile de învățământ, agenții economici de profil, ONG-uri	35 000	APL, Instituțiile de învățământ, Agenții economici, ONG-uri
	Organizarea Olimpiadelor școlare	2021-2027	APL, Instituțiile de învățământ, agenții economici de profil, ONG-uri	446 600	APL, Instituțiile de învățământ, Agenții economici, ONG-uri
	Organizarea concursului anual "Elevul anului"	2021-2027	APL, Instituțiile de învățământ, agenții economici de profil, ONG-uri		APL, Instituțiile de învățământ, Agenții economici, ONG-uri

Obiectivul 4. Crearea unei infrastructuri educaționale corespunzătoare					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Eficientizarea resurselor bugetare educaționale	Construcția Taberei de odihna și întremarea sănătății copiilor	2021-2027	APL, Instituțiile de învățământ, agenții economici de profil, ONG-uri	9 280 000	APL, Instituțiile de învățământ, Agenții economici, ONG-uri
	Construcția grădiniței de copii din Isăicani	2021-2027	APL, Instituțiile de învățământ, agenții economici de profil, ONG-uri	3 500 000	APL, Instituțiile de învățământ, Agenții economici, ONG-uri
	Aprovizionarea cu apa potabilă a tuturor instituțiilor educaționale din raion	2021-2027	APL, Instituțiile de învățământ, agenții economici de profil, ONG-uri	2 500 000	APL, Instituțiile de învățământ, Agenții economici, ONG-uri
	Construcția WC în interiorul instituțiilor educaționale	2021-2027	APL, Instituțiile de învățământ, agenții economici de profil, ONG-uri	6 500 000	APL, Instituțiile de învățământ, Agenții economici, ONG-uri

	Asigurarea cu transport școlar a elevilor care merg la școlile de circumscripție din alte localități și îmbunătățirea infrastructurii de acces, inclusiv pentru persoanele cu dizabilități	2021-2027	APL, Instituțiile de învățământ, agenții economici de profil, ONG-uri		APL, Instituțiile de învățământ, Agenții economici, ONG-uri
--	--	-----------	---	--	---

Obiectivul 5. Sporirea relațiilor cu comunitatea					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Responsabilizarea societății în asigurarea unei educații de calitate	Dezvoltarea mecanismelor de constituire a parteneriatelor pentru educația de calitate	2021-2027	APL, Instituțiile de învățământ, agenții economici de profil, ONG-uri		APL, Instituțiile de învățământ, Agenții economici, ONG-uri
	Promovarea dialogului cu societatea civilă și cu reprezentanții serviciilor desconcentrate, pentru stabilirea domeniilor de interes comun și pentru rezolvarea problemelor educaționale și comunitare	2021-2027	APL, Instituțiile de învățământ, agenții economici de profil, ONG-uri		APL, Instituțiile de învățământ, Agenții economici, ONG-uri
	Participarea la programele și proiectele de cooperare la nivel regional și internațional, promovate de organizațiile internaționale	2021-2027	APL, Instituțiile de învățământ, agenții economici de profil, ONG-uri		APL, Instituțiile de învățământ, Agenții economici, ONG-uri

Obiectivul 6. Democratizarea sistemului educațional					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Promovarea valorilor democratice declarate prin Acordul de aderare a Republicii Moldova la UE	Implicarea elevilor în procesul decizional la nivel de instituție , la nivel de comunitate, la nivel de raion	2021-2027	APL, Instituțiile de învățământ, agenții economici de profil, ONG-uri		APL, Instituțiile de învățământ, Agenții economici, ONG-uri
	Promovarea unui dialog deschis cu comunitatea în vederea promovării valorilor democratice	2021-2027	APL, Instituțiile de învățământ, agenții economici de profil, ONG-uri		APL, Instituțiile de învățământ, Agenții economici, ONG-uri

Obiectivul 7. Creșterea nivelului de implicare a tinerilor din raionul Nisporeni în procesul de consolidare a democrației participative

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Implicarea tinerilor în procese participative	Realizarea studiilor privind implicarea tinerilor în procesul de luare a deciziilor	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Consiliul Raional al Tinerilor din Nisporeni
	Diversificarea formelor de participare on-line a tinerilor prin intermediul forumurilor, aplicațiilor, platformelor etc.	2021	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II
	Organizarea trainingurilor de instruire pentru APL II privind mecanismele de implicare a tinerilor în procesul de luare a deciziilor	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II
	Crearea unui mecanism de monitorizare a bugetului la nivel local de către tineri și a unui mediu propice de participare la elaborarea bugetului	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II

Obiectivul 7. Creșterea nivelului de implicare a tinerilor din raionul Nisporeni în procesul de consolidare a democrației participative

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Implicarea tinerilor în procese participative	Realizarea campaniilor de informare cu privire la necesitatea participării tinerilor în procesul de luare a deciziilor	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II
	Realizarea studiilor privind gradul de activism civic în rândul tinerilor	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Consiliul Raional al Tinerilor din Nisporeni
	Desfășurarea campaniilor de comunicare și promovare a practicilor pozitive de activism civic al tinerilor	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II
	Organizarea trainingurilor de formare a tinerilor lideri	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II
	Suținerea inițiativelor tinerilor la nivel de comunitate	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II

Obiectivul 7. Creșterea nivelului de implicare a tinerilor din raionul Nisporeni în procesul de consolidare a democrației participative

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Implicarea tinerilor în procese participative	Desfășurarea campaniei de informare despre importanța voluntariatului și mobilizarea voluntarilor	2021	APL, IP Centrul Raional de Tineret, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Centrul Raional de Tineret Nisporen
	Desfășurarea anuală a Săptămânii naționale a voluntariatului	2021-2027	APL, IP Centrul Raional de Tineret, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Centrul Raional de Tineret Nisporen
	Organizarea anuală a festivalului voluntarilor	2021-2027	APL, IP Centrul Raional de Tineret, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Centrul Tineret Nisporen

Obiectivul 7. Creșterea nivelului de implicare a tinerilor din raionul Nisporeni în procesul de consolidare a democrației participative					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Implicarea tinerilor în procese participative	Suștinerea și promovarea acțiunilor de voluntariat la nivel local	2021-2027	APL, IP Centrul Raional de Tineret, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Centrul de Tineret Nisporen
	Organizarea acțiunilor / activităților dedicate Zilei Naționale a Tineretului	2021-2027	APL, IP Centrul Raional de Tineret, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Centrul de Tineret Nisporen
	Organizarea activităților de instruire a specialiștilor de tineret din cadrul autorităților administrației publice locale și rolul lor în funcționarea consiliilor locale ale tinerilor	2021-2022	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II
	Crearea rețelei raionale ale consiliilor locale ale tinerilor din raionul Nisporeni	2021-2022	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II

Obiectivul 7. Creșterea nivelului de implicare a tinerilor din raionul Nisporeni în procesul de consolidare a democrației participative

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Implicarea tinerilor în procese participative	Organizarea ședințelor rețelei raionale ale consiliilor locale ale tinerilor din raion	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Consiliul Raional al Tinerilor din Nisporeni
	Suținerea consiliilor locale ale tinerilor prin programe de granturi	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Consiliul Raional al Tinerilor din Nisporeni
	Organizarea instruirilor pentru consiliile locale ale tinerilor privind asigurarea durabilității financiare	2021-2022	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Consiliul Raional al Tinerilor din Nisporeni

	Asigurarea participării tinerilor cu oportunități reduse la toate activitățile consiliilor locale ale tinerilor	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Consiliul Raional al Tinerilor din Nisporeni
Implicarea tinerilor în procese participative	Instruirea persoanelor-cheie din consiliile locale ale tinerilor privind participarea incluzivă a tinerilor cu oportunități reduse	2021-2022	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Consiliul Raional al Tinerilor din Nisporeni
	Susținerea evenimentelor de promovare a mobilității tinerilor	2022-2023	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II

Obiectivul 8. Contribuirea la formarea cunoștințelor, abilităților, deprinderilor, atitudinilor și comportamentelor necesare pentru integrarea cât mai reușită a tinerilor în societate, inclusiv a celor din grupul cu oportunități reduse

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Integrarea tinerilor în societate	Implicarea prestatorilor de servicii prietenoase tinerilor în procesul de elaborare, monitorizare și evaluare a politicilor publice ce vizează tinerii	2021-2022	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Centrul Raional de Tineret Nisporeni, Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Centrul de Sănătate Prietenos Tinerilor „NisProtect”
	Extinderea serviciilor prietenoase tinerilor în toate localitățile raionului	2021-2022	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Centrul de Sănătate Prietenos Tinerilor „NisProtect”
	Implementarea unui program de pregătire a prestatorilor pentru inițierea serviciilor outreach	2021-2022	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II
	Editarea de ghiduri informative / pliante în scopul de a promova modul de viață sănătos în rândul tinerilor	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Centrul de Sănătate Prietenos Tinerilor „NisProtect”

Obiectivul 8. Contribuirea la formarea cunoștințelor, abilităților, deprinderilor, atitudinilor și comportamentelor necesare pentru integrarea cât mai reușită a tinerilor în societate, inclusiv a celor din grupul cu oportunități reduse

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Integrarea tinerilor în societate	Organizarea de campanii și activități de informare cu privire la modul sănătos de viață al tinerilor	2021-2022	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Centrul Raional de Tineret Nisporeni, Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Centrul de Sănătate Prietenos Tinerilor „NisProtect”
	Realizarea de studii anuale referitoare la nivelul de acces și la calitatea serviciilor medicale oferite tinerilor	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Consiliul Raional al Tinerilor din Nisporeni, Centrul de Sănătate Prietenos Tinerilor „NisProtect”

Obiectivul 9. Dezvoltarea oportunităților antreprenoriale și de angajare în rândul tinerilor, în special al celor cu oportunități reduse

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Oportunități antreprenoriale pentru tineri	Informarea tinerilor privind oportunitățile de antreprenoriat existente la nivel de raion	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Incubatorul de Afaceri Nisporeni, Subdiviziunea Teritorială pentru Ocuparea Forței de Muncă Nisporeni
	Organizarea de programe de mentorat pentru tinerii antreprenori	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Incubatorul de Afaceri Nisporeni
	Promovarea și informarea tinerilor privind Incubatorul de afaceri	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Incubatorul de Afaceri Nisporeni
	Stimularea programelor de cooperare transfrontalieră pentru tineri	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Incubatorul de Afaceri Nisporeni
	Organizarea cursurilor de formare profesională pentru tinerii înregistrați ca șomeri la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Subdiviziunea Teritorială pentru Ocuparea Forței de Muncă Nisporeni
	Oferirea serviciilor de ghidare în carieră în instituțiile de învățământ și în centrul de tineret	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Incubatorul de Afaceri Nisporeni, Subdiviziunea Teritorială pentru Ocuparea Forței de Muncă Nisporeni

Obiectivul 9. Dezvoltarea oportunităților antreprenoriale și de angajare în rândul tinerilor, în special al celor cu oportunități reduse

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Oportunități antreprenoriale pentru tineri	Organizarea târgului locurilor de muncă pentru tineret	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Subdiviziunea Teritorială pentru Ocuparea Forței de Muncă Nisporeni
	Adoptarea politicilor de stimulare a angajării tinerilor absolvenți în câmpul muncii	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Subdiviziunea Teritorială pentru Ocuparea Forței de Muncă Nisporeni
	Desfășurarea unor campanii de informare privind oportunitățile oferite de internship	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Subdiviziunea Teritorială pentru Ocuparea Forței de Muncă Nisporeni

Obiectivul 10. Dezvoltarea infrastructurii sectorului de tineret și a mecanismelor de suport în asigurarea calității lucrului de tineret

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Dezvoltarea infrastructurii de tineret	Dezvoltarea capacităților și serviciilor de auto-finanțare a organizațiilor de tineret	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II
	Crearea de parteneriate dintre sectorul public și cel asociativ privind contractarea de servicii	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II
	Informarea și instruirea grupurilor de inițiativă ale tinerilor și ONG-urilor privind accesarea fondurilor europene	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Incubatorul de Afaceri Nisporeni
	Program de granturi de susținere a grupurilor de inițiativă ale tinerilor și organizațiilor de tineret	2021-2027	APL, IP Centrul Raional de Tineret, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Centrul Raional de Tineret Nisporeni
	Desfășurarea unor programe de formare continuă a lucrătorului de tineret	2021-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Centrul Raional de Tineret Nisporeni
	Elaborarea mecanismului de analiză a politicilor publice prin prisma necesităților tinerilor	2022-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II, Consiliul Raional al Tinerilor din Nisporeni
	Includerea componentei de tineret în toate politicile publice intersectoriale	2022-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II

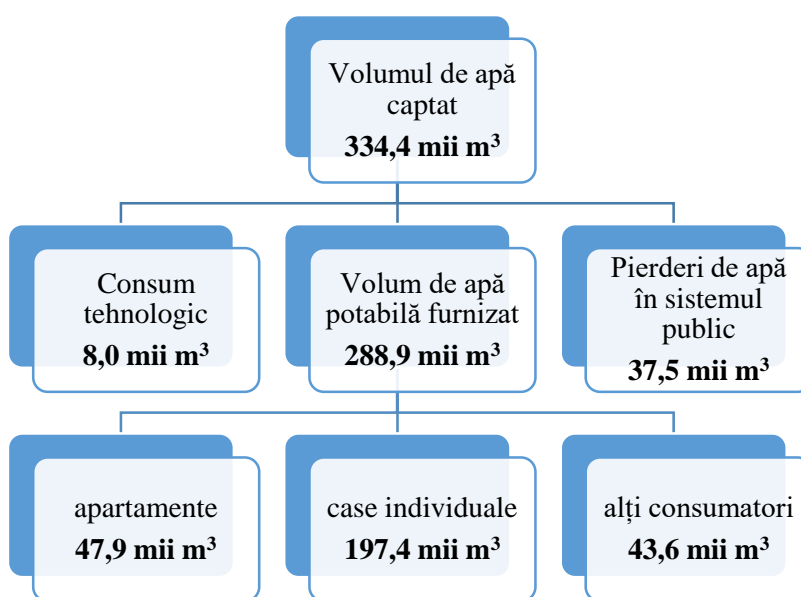
Obiectivul 10. Dezvoltarea infrastructurii sectorului de tineret și a mecanismelor de suport în asigurarea calității lucrului de tineret

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Dezvoltarea infrastructurii de tineret	Asigurarea participării tinerilor/organizațiilor de tineret în elaborarea politicilor publice intersectoriale	2022-2027	APL, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II
	Promovarea activităților de educație nonformală, inclusiv pentru tinerii cu oportunități reduse	2021-2027	APL, IP Centrul Raional de Tineret, agenții economici de profil, ONG-uri, alocații bugetate		Centrul Raional de Tineret Nisporeni, Specialistul responsabil de politici de tineret din cadrul APL II

UTILITĂȚI PUBLICE DE CALITATE: ALIMENTARE CU APĂ ȘI SANITAȚIE. CONSTRUCȚII CIVILE ȘI INDUSTRIALE

Conform Planului de Management Integrat a Bazinelor Hidrografice a Republicii Moldova, raionul Nisporeni este parte a Bazinului Hidrografic Prut, iar Nirnova este afluentul de baza din raion, care traverseaza localitatile de la nord spre sud. Din punct de vedere a surselor de captare a apei, raionul Nisporeni are un nivel bun de asigurare cu apa, datorita proximitatii cu riul Prut, in timp ce rezervele de apa subterane nu sint la fel de prezente ca in raioanele invecinate, cum ar fi exemplul raionului Ungheni. Pe riul Prut functioneaza 4 statii de captare, dintre care una este in raionul Nisporeni, satul Grozesti, care aprovizioneaza cu apa potabila orasul Nisporeni si satele Varzaresti si Grozesti.

Volumul de apă de suprafață captat din riul Prut prin statia de Grozești in 2019

Sursa: Raport de activitate al S.A. „Apă Canal Nisporeni” pentru anul 2019

Inafara satelor Varzaresti, Grozesti si orasul Nisporeni, restul localitatilor se aprovizioneaza cu apa din sursele locale subterane, care, in mare parte, greu corespund parametrilor de apa potabila. Astfel, cele mai multe localitati din raion au deficiente în ceea ce privește sursele de apă potabilă, debitele lor fiind insuficiente și / sau inconsistente, fie parametrii de calitate nu corespund. Un factor relevant al necorespunderii îl reprezintă poluarea apelor de suprafață, care este cauzată în mare parte de sectorul privat, sectorul agricol, stațiile de alimentare și lipsa infrastructurii de colectare și epurare a apelor uzate. Poluarea apelor subterane este determinată în principal de lipsa sistemelor de canalizare sau sanitație și stațiilor de epurare în majoritatea localităților, inclusiv:

- Scurgerile apelor meteorice de pe teritoriile ocupate de gunoiști, stații de alimentare cu combustibil, diferite depozite, câmpuri agricole, șeptelul casnic, suprafețe neamenajate ale diferitor întreprinderi în funcțiune sau staționare;
- Deversările neorganizate ale apelor uzate din sectorul casnic, ele fiind evacuate în haznale neimpermiabile și în cursuri de apă naturală;

- Evacuările de ape uzate insuficient epurate sau neepurate provenite din sectorul casnic și industrial;
- Pesticidele utilizate intens și fără control în agricultură;

La fel ca și în majoritatea localităților raioanelor din țară, în raionul Nisporeni se atestă acoperirea scăzută a serviciului centralizat de alimentare cu apă: 15 sisteme funcționale, 193 km apeduct, 16 stații de pompare. Mare parte a populației continuă să se asigure cu apă din fântinile de mină sau izvoare.

Situația privind sanitația sau asigurarea cu sisteme de canalizare e mult mai proastă, apele uzate fiind transportate către stația de epurare doar din orașul Nisporeni, parțial din satul Cristești, și parțial din satul Iurceni. Astfel, în tabelul de mai jos putem urmări situația privind serviciile de evacuare și purificare a apelor uzate, volumul apelor reziduale și cantitățile de namol formate la Apa Canal Nisporeni.

Tabel: Serviciile de evacuare și purificare a apelor reziduale, 2019

Nr sistem canalizare		Lungimea rețelei canalizare (km)		Nr stații pompare		Stații epurare	
Total	Apa Canal	Total	Apa Canal	Total	Apa Canal	Capacitate mii m ³ /zi	Grad utilizare %
3	1	61.1	42.8	5	3	Apa Canal	Apa Canal
						1,5	16,4

Sursa: Monografie Regunea de Dezvoltare Centru

Tabel: Fintini de mină și izvoare în raionul Nisporeni în 2019

Fintini		Izvoare	
total	din ele amenajate	total	din ele amenajate
1650	1313	145	45

Sursa: Biroul National de Statistica

În tabelul de mai jos putem urmări starea lacurilor și a riurilor din raion și numărul acestora. Starea barajului, starea bazinului la majoritatea absolută (88%) a lacurilor este satisfăcătoare. Starea bazinului: ponderea minimă a lacurilor cu bazine în stare satisfăcătoare este de 58%. Fisiile riverane de protecție a lacurilor din raion sunt prezente în măsura de 48%.

Tabel: Numărul și starea lacurilor și iazurilor din totalul de 73 în 2019

Starea barajului	Starea bazinului	Starea fisiei riverane
<i>Satisfacatoare 68</i>	<i>Satisfacator 42</i>	<i>Exista 67</i>
<i>Avariate 5</i>	<i>Inamolit 28</i>	<i>Lipseste 6</i>
<i>Lipseste 0</i>	<i>Acoperit vegetatie 2</i>	<i>Impadurita 0</i>
	<i>Uscate 1</i>	
Starea instalatiilor hidrotehnice	Utilizarea apei (fara utilizare repetata)	Captarea apei
<i>Satisfacatoare 36</i>	<i>1,3 mln m³</i>	<i>1,5 mln m³</i>

<i>Avariate 2</i>		
<i>Lipsesc 35</i>		

Sursa: Biroul National de Statistica

În contextul planificării integrate pe principii de bazine hidrografice, în sub-bazinul hidrografic Nirnova a fost elaborat Master Planul de alimentare cu apă și sanitație până în anul 2033, finanțat de către Inițiativa Uniunii Europene pentru implementarea Directivei de Apă a UE, EUWI+, în parteneriat cu Oficiul Internațional al Apei, Franța, în strânsă cooperare cu Solidaritate Europa pentru Apă, Franța, Strasbourg. Astfel, datorită Proiectului Asociației de la Strasbourg, Solidaritate Europa pentru Apă / SEE France – Secretariatul Internațional al Apei / SIE Montreal, Canada, autoritățile locale din Bazinul Hidrografic Nirnova sunt parte a procesului de planificare și vor beneficia de oportunitățile strategice a soluțiilor tehnice pentru sisteme de alimentare cu apă și sanitație, de strategia investițională cu costuri și, în mod principal, de componenta de guvernare locală a serviciilor de alimentare cu apă și sanitație, care asigură funcționalitatea îmbunătățită a mecanismelor instituționale, și care va permite autorităților locale gestionarea integrată la nivel de principiu bazinier a resurselor de apă și a problemelor în sector. La fel, aspectul de planificare la nivel de guvernare locală va permite asigurarea unui management îmbunătățit a serviciului în localitățile beneficiare. Principiile de planificare și operare expuse în Master Plan reprezintă instrumentul autorităților locale, care poate fi folosit inclusiv pentru atragerea de resurse financiare de la organisme internaționale finanțatoare în Republica Moldova, se aplică pentru satele din întreg raion, dar și pentru restul sectoarelor privind utilitățile publice, nu doar pentru alimentare cu apă și sanitație.

Realizarea obiectivului major al Master Planului de Alimentare cu Apă a Bazinului Nirnova, care nu se limitează la bazin, ci este pertinent pentru întreg teritoriu administrativ al raionului, este organizarea instituțională, care va permite creșterea capacităților de operare a serviciilor prin asocierea mai multor autorități, cu un management profesionist, asigurat cu personal instruit în managementul serviciului a unui operator apt de a prelua și gestiona serviciul 24 din 24, 7 zile din săptămână. Acest principiu de lucru trebuie să asigure:

- Îmbunătățirea nivelului serviciilor cu accent pe construcția, operarea și mentenanța adecvată a infrastructurii de apă;
- Efectuarea de investiții de capital optim
- Asigurarea sustenabilității financiare, tehnice și de mediu pe termen lung, luând în considerare constrângerile de suportabilitate ale utilizatorului final.

Principalele probleme identificate

1. Resurse financiare insuficiente pentru acoperirea nevoilor de infrastructură de alimentare cu apă și sanitație / canalizare la nivel de raion;
2. Infrastructura de apă potabilă slab dezvoltată per ansamblu, care, în majoritatea cazurilor, nu asigură producerea de apă în conformitate cu normele de potabilitate;
3. Sisteme de sanitație sau canalizare inexistente (numai în orașul Nisporeni există parțial sistem de canalizare);
4. Lipsa unei unități de promovare, elaborare și implementare a proiectelor la nivel de raion, care ar fi responsabilă de gestionarea problemelor sectorului și atragerea de investiții;
5. Necesitatea regrupării competențelor tehnice, administrative, financiare și de gestionare a proiectelor pentru elaborarea de proiecte, obținerea de finanțări și asigurarea durabilității lor;

Recomandări

1. Implicarea tuturor actorilor interesați (APL, agenți economici, fonduri naționale, ONG-uri) în gestionarea și protecția resurselor de apă pe întreg raion;
2. Crearea unității de implementare a proiectelor, care va gestiona situația în sectorul de apă în raion întru îmbunătățirea serviciului și va fi responsabilă de strategia de atragere a investițiilor;
3. Profesionalizarea personalului din domeniul alimentare cu apă și sanitație, organizarea cursurilor de instruire, asigurarea schimburilor de experiențe;
4. Extinderea către alte sate a operatorului Apa Canal Nisporeni pentru gestionarea serviciului de alimentare cu apă și sanitație;
5. Promovarea de către operatorul Apa Canal Nisporeni și autoritățile locale a opțiunilor de sanitație în mediul rural
6. Inventarierea și evaluarea tuturor sistemelor de alimentare cu apă și sanitație din raion;
7. Promovarea conceptului de guvernare locală întru gestionarea în comun a problemelor sectorului spre îmbunătățirea serviciului.

Analiza SWOT

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> ☑ Proximitatea riului Prut ca sursa strategica de captare a apei. ☑ Existenta operatorului Apa Canal Nisporeni, care poate asigura extinderea gestionarii serviciului catre mai multe sate din raion. ☑ Master Planul de alimentare cu apa si sanatatie a bazinului Nirnova ca instrument de planificare tehnica, financiara si institutionala in sector. ☑ Membrul cu drepturi depline în cadrul Euroregiunii Siret-Prut-Nistru. ☑ Amplasare geografică favorabilă la hotar cu România (UE), care faciliteaza implicarea investitorului de la Iasi, ApaVital, de a ajunge la satele din Nisporeni. ☑ Cooperare deschisa intre autoritatile locale din raion intru planificarea si gestionarea serviciului. 	<ul style="list-style-type: none"> ☑ Instabilitatea politica impiedica factorul decizional, inclusiv in sectorul de alimentare cu apa si sanatatie. ☑ Capacitate redusa de atragere a investitiilor in sector. ☑ Pregătirea profesională insuficientă a actorilor implicați sau încadrați în rezolvarea problemelor sectorului, preponderent pe partea de atragere a investitiilor. ☑ Fonduri limitate pentru extinderea serviciului către mai multe sate a operatorului regional Apă Canal Nisporeni
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
<ul style="list-style-type: none"> ☑ Interesul sporit al partenerilor de dezvoltare (donatorilor). ☑ Acces la resursele Fondului de Dezvoltare Regionala si a Fonduui Ecologic in co-finantare cu resursele externe ale donatorilor internationali.. ☑ Platforme de comunicare și susținere turistică cu reprezentanții autorităților înfrățite din România. ☑ Programe și proiecte transformtaliere, participarea la concursurile apelor lansate. 	<ul style="list-style-type: none"> ☑ Resursele financiare limitate a APL pentru rezolvarea problemelor, intrucit infrastructura este foarte scumpa si fondurile nationale nu acopera necesitatile. ☑ Acces limitat la infrastructura tehnico-utilitară. ☑ Risc sporit de crestere a efectelor schimbarilor climatice, care poate duce la disparitia apelor sau micșorarea volumurilor pentru anumite surse subterane.

UTILITĂȚI PUBLICE DE CALITATE: ALIMENTAREA CU APĂ ȘI SANITAȚIE, MANAGEMENT DEȘEURI, CONSTRUCȚII CIVILE ȘI CAPITALE

Obiectivul 1. Apă bună și neîntreruptă în toate localitățile					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Asigurarea accesului la apă	Elaborarea metodologiei de prioritizare a proiectelor de infrastructură a sectorului de alimentare cu apă în raion	2021-2022	APL, FNDR, FEN, OVC, agenții economici de profil, ONG-uri		APL, Agenți economici
	Asigurarea elaborării planurilor de alimentare cu apă și sanitație pentru toate localitățile rurale	2021-2027	APL, FNDR, FEN, OVC, agenții economici de profil, ONG-uri		APL, Agenți economici
	Crearea bazei de date MIS (Management informațional) pentru sectorul cu apă și sanitație (consumatori, operator, consum, restanțier, avarii etc.)	2021-2027	APL, FNDR, FEN, OVC, agenții economici de profil, ONG-uri		APL, Agenți economici
	Monitorizarea indicilor de performanță a sistemelor de alimentare cu apă și canalizare	2021-2027	APL, FNDR, FEN, OVC, agenții economici de profil, ONG-uri		APL, Agenți economici
	Inventarierea resurselor de apă pe teritoriul raionului cu identificarea principalelor amenințări și schimbări ale calității și cantității apei	2021-2022	CR	20 000	CR

Asigurarea accesului la apă	Evaluarea cerințelor de apă principalelor folosințe (alimentarea cu apă potabilă, apă industrială, apă pentru zootehnie, piscicultură etc.) în condițiile schimbărilor climatice	2021-2025	CR, APL I	50 000	CR, APL I
Crearea fâșiilor de protecție a obiectivelor acvatic	Proiectarea fâșiilor de protecție a obiectelor acvatic. Plantarea de arbori pe fâșiile identificate	2021-2025	CR	10000/ha	CR
Epurarea apelor reziduale cu ajutorul filtrelor, a unor substanțe chimice sau a unor bacterii biodegradante.	Construirea a 3 stații de epurare a apelor reziduale ale localităților.	2021-2027	CR	50 000 000	CR
	Construirea a 5 bazine speciale de colectare a deșeurilor și rezidurilor, pentru a împiedica deversarea directă a acestora în apele de suprafață.	2021-2027	CR	6 000 000	CR

Obiectivul 2. Sisteme de alimentare cu apă și sanitație moderne

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Regionalizarea prin infrastructură durabilă	Construcția apeductului magistral de la punctul de conectare din s. Măcărești, Ungheni spre localitățile Isăicani, Bacseni, Valea trestieni, Odobești, Chilișoaia, Boldurești, Brătuleni, Cîrnesti, Luminita, Selisteni rnul Nisporeni	2021-2027	APL, FNDR, FEN, OVC, agenții economici de profil, ONG-uri	50 000 000	APL, Agenții economici

	Inventarierea și evaluarea tuturor sistemelor de alimentare cu apa și sanitație din raion	2021-2023	APL, FNDR, FEN, OVC, agenții economici de profil, ONG-uri		APL, Agenții economici
	Evaluarea extinderii către alte sate a operatorului Apa Canal Nisporeni pentru gestionarea serviciului de alimentare cu apă și sanitație, inclusiv a opțiunilor tehnice și instituționale propuse / recomandate în Master Planul AAS Nîrnova.	2021-2023	APL, FNDR, FEN, OVC, agenții economici de profil, ONG-uri		APL, Agenții economici
	Construcția și reabilitarea sistemului de canalizare în orașul Nisporeni și comuna Vărzărești	2021-2023	APL, FNDR, FEN, OVC, agenții economici de profil, ONG-uri	14 000 000	APL, Agenții economici
Obiectivul 3. Management deșeurii solide					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Îmbunătățirea managementului deșeurii solide	Crearea unității de planificare și monitorizare a gestionării serviciilor deșeurilor solide la nivel de raion	2021-2022	CRN		CRN, APL
	Crearea unui sistem și mecanisme de gestionare a procesului de înlăturare a gunoștelor neautorizate și trecerea la crearea gunoștelor autorizate, în corelare cu strategia de țară privind managementul deșeurilor solide	2021	CRN, APL, MADRM, UE	100 000	CRN, APL, Agenții economici, ONG

	Elaborarea Planului de Management pentru Mediu la nivel de raion, cu accent pe gestionarea deșeurilor	2021-2022	APL, FNDR, agenții economici de profil, UE	100 000	CRN, APL, Agenții economici, ONG
	Organizarea de campanii de informare și conștientizare a populației în raion privind necesitatea gestionării corecte a deșeurilor	2021-2025	CRN, APL	200 000	CRN, APL, Agenții economici, ONG
	Prevenirea, reducerea, reciclarea, reutilizarea, recuperarea deșeurilor solide: gestionarea, monitorizarea realizării	2021-2027	APL, FNDR, FEN, agenții economici de profil, UE		CRN, APL, Agenții economici, ONG

CONSTRUCȚII CIVILE ȘI CAPITALE

Obiectivul 1. Drumuri bune					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Modernizarea drumurilor locale	Reabilitarea drumului local L 403 "Nisporeni - Marinici" cu b/a	2021-2025	APL, FNDR, agenții economici de profil, UE	34 600 000	APL, Agenții economici
	Construcția drumului local L 401 cu lungimea de 3,115 km (de la R 10 pina la Manastirea Varzaresti)	2021	APL, FNDR, agenții economici de profil, UE	16 900 000	APL, Agenții economici
	Reabilitarea drumului local L 402 "Paruceni - Seliste - Vinatori" km 6,5- km 7,5 cu b/a	2023	APL, FNDR, agenții economici de profil, UE	4 000 000	APL, Agenții economici

Obiectivul 2. Centrul de tineret și sport					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Finalizarea construcțiilor începute	Modernizarea și reconstruirea Centrului de tineret și sport din or. Nisporeni I etapă	2021-2022	APL, FNDR, agenții economici de profil, UE	23 000 000	APL, Agenții economici
	Modernizarea și reconstruirea Centrului de tineret și sport din or. Nisporeni II etapă	2022-2027		40 000 000	

Obiectivul 3. Instituții de învățământ reparate, autorități publice termoizolate					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Termoizolări și reparații	Lucrări de reparație și termoizolare exterioară a fațadei clădirii Gimnaziului Cristești, Nisporeni	2021-2022	APL, FNDR, agenții economici de profil, UE, AEE	2 000 000	APL, Agenții economici
	Reconstrucția acoperișului la IP Gimnaziul Zberoaia	2021-2022	APL, FNDR, agenții economici de profil, UE, AEE	4 150 000	APL, Agenții economici
	Optimizarea eficiență energetică la Gimnaziul Bălănești, Nisporeni	2021-2022	APL, FNDR, agenții economici de profil, UE, AEE	2 800 000	APL, Agenții economici
	Termoizolarea pereților exteriori, izolarea planseului de pod la IP Gimnaziul Siscani	2023	APL, FNDR, agenții economici de profil, UE, AEE	3 000 000	APL, Agenții economici
	Termoizolarea pereților exteriori, renovarea acoperișului și sistemului de încălzire a Sălii de sport și bătută a Școlii Sportive din Nisporeni	2023	APL, FNDR, agenții economici de profil, UE, AEE	3 200 000	APL, Agenții economici
	Termoizolarea pereților exteriori și renovarea acoperișului la sala de haltere a Școlii de sport din or. Nisporeni	2026-2027	APL, FNDR, agenții economici de profil, UE, AEE	1 300 000	APL, Agenții economici
	Reparația acoperișului la IP Gimnaziul Ciorești.	2021-2022	APL, FNDR, agenții economici de profil, UE, AEE	4 250 000	

	Reparația capitală cu consolidarea clădirii și amenajarea stadionului a Gimnaziului din s. Milești.	2021-2023	APL, FNDR, agenții economici de profil, UE, AEE	3 960 000	
	Schimbarea timplăriei și termoizolarea peretilor exteriori a clădirii Consiliului raional, str. Suveranității 2, or. Nisporeni		APL, FNDR, agenții economici de profil, UE, AEE	2 800 000	APL, Agenții economici

Obiectivul 4. Gazificarea localităților

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Construirea de gazoducte de presiune înaltă	Construirea gazoductului interrural Vărzărești-Seliște-Ciutești-Vânători	2022-2025	APL, FNDR, agenții economici de profil, UE, AEE	7 200 000	APL, Agenții economici

Obiectivul 5. Consolidarea serviciului de salvatori și pompieri

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Modernizarea punctului teritorial de dirijare în situații excepționale	Reparația capitală a Punctului Teritorial de dirijare în situații excepționale a raionului Nisporeni	2021-2022	APL, APC, agenții economici de profil, UE, AEE	2,0 mln	Serviciul Prevenții Nisporeni, APL, Agenții economici

PROTECȚIA SOCIALĂ ȘI SUSȚINEREA PERSOANELOR

Actualmente, ameliorarea sistemului de protecție socială, inclusiv în mediul rural, are loc prin implementarea documentelor de politici, inclusiv prin detalierea și perfecționarea cadrului normativ-administrativ.

În raionul Nisporeni, la situația din 2020, sînt înregistrați cca 9408 pensionari pe vîrstă și cca 1781 persoane cu grad de dizabilitate. Entitatea de promovare și implementare a politicilor publice la nivel de raion este Direcția asistență socială și protecție a familiei, serviciul public descentralizat, subordonat Consiliului raional. Domeniile principale de activitate a subdiviziunii sînt:

1. Protecția familiei și copilului aflat în dificultate.
2. Protecția persoanelor adulte și cu dizabilități.

În cadrul Direcției asistență socială și protecție a familiei își desfășoară activitatea Serviciul de asistență socială cu asistenți sociali în toate localitățile rurale din raion (27 de unități). Rolul asistenților sociali comunitari este în a identifica și depista persoanele aflate temporar în dificultate, copiii rămași fără îngrijirea părintească, persoanele cu grad de dezabilitate și singuratic, persoanele întoarse din detenție, șomerii, evaluând condițiile de trai, întocmind anchete sociale.

În perioada anului 2020, de către asistenții sociali au fost audiați cca 12570 de persoane din toate categoriile de beneficiari, iar la 5126 de persoane au fost efectuate vizite la domiciliu în scopul evaluării condițiilor de trai, ajutorului social, cât și în alte scopuri.

Asistenții sociali comunitari au contribuit semnificativ la completarea și perfectarea setului de acte pentru a apăra dreptul și interesele copilului și a persoanei cu dezabilități adulte în instanțele de judecată, au oferit suport pentru perfectarea documentelor, buletinului de identitate și actelor de stare civilă.

Serviciul de îngrijire socială la domiciliu reprezintă o formă de suport activ pentru persoanele singuratic aflate în dificultate, persoanele cu dezabilități reprezentând un ansamblu complex de măsuri și acțiuni realizate pentru a răspunde nevoilor individuale. Îngrijirea socială la domiciliu oferă o gamă de servicii și facilități acordate în comunitate persoanelor dependente de suport, pentru ca acestea să trăiască, pe cât de posibil independent, în propriile familii și în comunitățile din care fac parte. Lucrătorii sociali din cadrul subdiviziunii efectuează vizite în teritoriu în urma cărora se efectuează procurarea produselor alimentare, a mărfurilor de uz casnic a medicamentelor, achitarea serviciilor comunale, îngrijirea locuinței și a gospodăriei, suport la prepararea hranei, livrarea prînzilor calde, suport la realizarea igienei personale și altele. În 2020 au fost revizuite cca 229 de dosare. Pentru dezvoltarea și prestarea calitativă a serviciului de îngrijire socială la domiciliu, lucrătorii sociali au fost dotați cu echipament (scurte de iarnă, încălțăminte, halate, genți și mănuși de lucru).

Serviciul de îngrijire socială la domiciliu reprezintă un serviciu primar public și își desfășoară activitatea în conformitate cu Hotărârea Guvernului Nr. 1034 cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru al Serviciului de îngrijire socială la domiciliu și a Standardelor minime de calitate și în baza actelor normativ-juridice corespunzătoare, emise de către Consiliul raional Nisporeni. În anul 2020, Serviciul îngrijire socială la domiciliu a fost acreditat de către autoritatea națională de acreditare în conformitate cu *Legea nr. 129 din 08.06.2012 privind acreditarea prestatorilor de servicii sociale.*

O altă direcție majoră a subdiviziunii asistență socială și protecție a familiei este autoritatea

tutelară care asigură realizarea măsurilor de protecție a drepturilor copiilor și a minorilor aflați în dificultate, abandonati și cei defavorizați. Acest set de activități se efectuează în baza Legii nr. 140 din 14.06.2023 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. Acest sistem este bazat pe promovarea abordărilor individualizate în alegerea măsurilor și formelor de protecție conform statului real al fiecărei persoane.

Serviciul social de sprijin pentru familiile cu copii vine cu suport financiar în susținerea familiei pe un termen determinat. Numai în anul 2020 au fost utilizate surse financiare în sumă de 370,0 mii lei pentru 46 familii cu 102 copii, aflate în situație de risc. Mijloacele financiare au fost utilizate pentru procurarea materialelor de construcție, îmbrăcăminte, produse alimentare, lemne de foc, fiind monitorizați de asistentul social comunitar referitor la corectitudinea utilizării ajutorului bănesc.

Pentru anul 2020, la evidența Direcției asistență socială și protecția familiei sînt 467 de copii aflați în situație de risc, iar 662 copii, părinții cărora sînt plecați peste hotarele țării. La fel, 93 de copii sînt asigurați cu dreptul de a beneficia de plata indemnizației pentru tutelă/curatelă și adopție. Din cei 93 de copii, 17 copii beneficiază de indemnizația lunară pentru copii adoptați în sumă de 800,00 lei/lunar, iar alți 76 de copii fără ocrotire părintească beneficiază de indemnizația lunară pentru tutelă/curatelă în sumă de 1400,00 lei/lunar.

În legătură cu situația social-economică actuală, multe familii nu pot asigura condiții favorabile pentru creșterea și educarea copiilor. Pentru crearea unor asemenea condiții, este necesară alocarea din partea statului a unor resurse financiare în vederea sprijinirii acestor familii.

Totodată, autoritatea tutelară are în atribuțiile sale apărarea drepturilor copilului. În acest context, în perioada anului 2020, prin instanța de judecată au fost decăzuți din drepturi părintești 7 de părinți, dintre care la 3 acțiuni, ca reclamant a fost autoritatea tutelară. Urmare a hotărârii instanței de judecată, 7 copii au rămas fără ocrotire părintească, la care autoritatea tutelară a identificat forma de protecție a acestor copii. Un alt drept al copilului minor este apărarea dreptului la stabilirea domiciliului copilului. Astfel, în perioada a. 2020 au fost intentate 45 de acțiuni de judecată cu privire la determinarea domiciliului copilului minor.

În conformitate cu Hotărârea Guvernului nr. 290 din 15.04.2009 pentru aprobarea Regulilor de eliberare a certificatului de luare în evidență a copilului, care rămîne în țară, al cărui părinte/tutore, curator, cetățean al Republicii Moldova, se angajează provizoriu la muncă în străinătate, la momentul actual, au fost eliberate *12 certificate de luare la evidență de către autoritatea tutelară*.

Un alt serviciu din cadrul direcției asistență socială și protecție a familiei este *Serviciul social asistență personală* și este destinat persoanelor cu dizabilități severe care întâmpină dificultăți în realizarea sarcinilor și activităților cotidiene fără suportul unei persoane terțe.

Numai pe parcursul anului 2020, de acest serviciu au beneficiat 209 persoane. Pachetul de servicii se referă la servicii de îngrijire personală, servicii de mobilitate, sarcini menajere de bază, participarea la viața socială, supraveghere și îndrumare.

Dezvoltarea serviciului social pentru adulți este o necesitate și un obiectiv pentru consolidarea serviciilor de asistență socială.

Serviciul de protezare și ortopedie este destinat persoanelor, care au probleme cu aparatul locomotor. Misiunea acestui serviciu este în a identifica și lua în evidență persoanele cu grad de dizabilitate, precum și a persoanelor cu afecțiuni și maladii ale aparatului locomotor, care necesită consultare, tratament și reabilitare pentru acordarea de articole protetice, mijloace de locomoție nemecanizate și alte articole. În evidență se află 958 de persoane-beneficiare eligibile.

În scopul protecției persoanelor cu dizabilități, în cadrul direcției asistență socială și protecție a familiei își desfășoară activitatea serviciul social „*Casa Comunitară*” unde sînt plasați 6 copii (originari din r. Nisporeni) cu dereglări mintale și locomotorii, care beneficiază de o îngrijire permanentă, de a le dezvolta aptitudini de autodeservire și socializare, de a le asigura un mod de viață pe cît este posibil apropiat de cel obișnuit comunității.

Probleme identificate

1. Lipsa unor organizații neguvernamentale consistente la nivel de localități rurale și a unor instrumente de comunicare și cooperare la nivel raional, regional și național.
2. Personal insuficient (în comparație cu necesitățile actuale și viitoare) pentru efectuarea vizitelor la domiciliu.
3. Lipsa de cantine sociale mobile.
4. Nevoia de instruire continuă în asistență socială (teoretică și practică) în baza unor pachete de instruire și dezvoltări a competențelor profesionale fundamentale.
5. Lipsa serviciilor sociale specializate insuficiente pentru anumite probleme și categorii de persoane.
6. Fluctuația cadrelor în serviciile sociale existente.

Recomandări

1. Mobilizarea cetățenilor și promovarea voluntariatului în sfera problemelor sociale, inclusiv prin MIM și organizarea campaniilor de informare și promovare a voluntariatului în școli, biserici.
2. Consolidarea mecanismului intersectorial de colaborare .
3. Facilitarea angajării în câmpul muncii a persoanelor cu dezabilități.
4. Susținerea creării unor întreprinderi sociale.
5. Evaluarea posibilității de înființare pentru cîteva localități rurale învecinate a punctelor de îngrijire a persoanelor în etate, a persoanelor cu necesități speciale, a copiilor aflați în situații de risc (îngrijire la domiciliu, hrană, spălat, călcat, ajutorare gospodărească, asistență educațională etc).
6. Crearea de cantine sociale mobile cu statut de mese de binefacere, inclusiv pentru persoanele vîrstnice și cu dizabilități.
7. Diversificarea mecanismelor de identificare a copiilor aflați în situații de risc (de exemplu, telefonul de încredere).
8. Introducerea platformei electronice de supervizare profesională în asistență socială în toate localitățile rurale din raionul Nisporeni.
9. Crearea Centrului de instruire și consultanță pentru romi (Ciorești/Vulcănești).
10. Crearea rețelei Centrelor pentru familiile aflate în dificultate.
11. Crearea rețelei de Locuințe protejate pentru persoanele cu dizabilități, inclusiv a caselor de tip familial pentru familiile aflate în dificultate.

Analiza SWOT

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> ☐ Sistem instituțional bine dezvoltat de asistență socială . ☐ Baza normativă suficientă și dezagregată în acte juridice subsecvente la nivel de entități responsabile. ☐ Flexibilitatea persoanelor de decizie și specialiștilor, deschidere spre colaborare. ☐ Conlucrarea intersectorială inițiată la nivel de structuri. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Servicii sociale specializate insuficiente pentru anumite probleme și categorii de persoane. ☐ Fluctuația cadrelor. ☐ Iresponsabilitatea cetățenilor vizavi de problemele apărute în familie. ☐ Lipsa sistemului funcțional de cantine sociale mobile.
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
<ul style="list-style-type: none"> ☐ Valorificarea interesului și implicarea cetățenilor în promovarea principiilor de susținere a persoanelor în etate și cei aflați în situații de risc. ☐ Mijloacele de informare în masă (televiziunea presa scrisă) receptivă și sensibilă la mediatizarea situațiilor pertinente. ☐ Interesul sporit din partea partenerilor de dezvoltare privind susținerea serviciilor de asistență socială. <ul style="list-style-type: none"> ☐ Realizarea reformelor structurale. ☐ Proiecte și finanțări externe. ☐ Implimentarea mecanismului de cooperare intersectorială în prevenire și soluționarea cazurilor. ☐ Schimb de experiență național și internațional. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Cadrul legal imperfect. ☐ Instabilitatea economică/sărăcie. ☐ Migrația mare a populației. ☐ Finanțele solicitate pentru servicii neacoperite. ☐ Nivelul de salarizare scăzut. ☐ Creșterea numărului de grupuri de persoane vulnerabile. ☐ Dependența de prestații sociale. ☐ Inexistența ONG-urilor în localități.

PROTECȚIA SOCIALĂ A FAMILIEI ȘI COPILULUI

Obiectivul 1. Ridicarea gradului de calitate a serviciilor sociale					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Promovarea mecanismelor sustenabile de servicii sociale	Elaborarea unui document de planificare strategică a dezvoltării serviciilor integrate sociale	2021-2027	APL, Fondul Global pentru Populație, ONG-uri, Agenți economici, APC		APL, ONG-uri, APC, DASPF
	Organizarea de campanii de informare și promovare a voluntariatului în sfera problemelor sociale	2021-2027	APL, Fondul Global pentru Populație, ONG-uri, Agenți economici, MIM, APC		APL, ONG-uri, APC, DASPF
	Conlucrarea cu APL-I în vederea angajării specialistului în protecția drepturilor copilului în fiecare primărie din raion, potrivit Legii nr.140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.	2021-2027	APL, APC	9 089 000	APL, ONG-uri, APC, DASPF
	Acreditarea serviciilor sociale din cadrul direcției	2021-2027	APL, APC		DASPF
	Diversificarea serviciilor sociale acordate grupurilor socialmente-vulnerabile cu susținerea partenerilor privați	2021-2027	APL, Fondul Global pentru Populație, ONG-uri, Agenți economici, APC		APL, ONG-uri, APC, DASPF

Obiectivul 2. Dezvoltarea resurselor umane în domeniul serviciilor sociale

Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Efectuarea de instruiți profesionale	Efectuarea de instruiți inițiale a noilor angajați și formarea continuă a personalului și specialiștilor din sistem	2021-2027	APL, Fondul Global pentru Populație, ONG-uri, Agenți economici, APC	1 260 000	APL, ONG-uri, APC
	Supervizarea și instruirea continuă a asistenților sociali comunitari în identificarea problemelor și asistența cazurilor	2021-2027	APL, Fondul Global pentru Populație, ONG-uri, Agenți economici, APC		APL, ONG-uri, APC
	Instruirea specialiștilor în protecția drepturilor copilului	2021-2027	APL, Fondul Global pentru Populație, ONG-uri, Agenți economici, APC		APL, ONG-uri, APC
	Organizarea vizitelor de studiu cu personalul înrudit din alte țări	2021-2027	APL, Fondul Global pentru Populație, ONG-uri, Agenți economici, APC	770 000	APL, ONG-uri, APC
	Introducerea mecanismului de evaluare financiară și non-financiară pentru performanțele profesionale a personalului implicat în prestarea serviciilor sociale	2021-2023	APL, Fondul Global pentru Populație, ONG-uri, Agenți economici, APC	300 000	APL, ONG-uri, APC

Obiectivul 3. Îmbunătățirea serviciilor de asistență socială					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Îmbunătățirea calității vieții	Extinderea serviciului social Asistență Personală în scopul acoperirii necesităților de asistenți personali în raza raionului, (din pachetul minim de servicii sociale).	2021-2023	Bugetul de stat, APL-II	7520000	APL, ONG-uri, APC
	Crearea de paturi sociale pentru persoane fără adăpost	2021-2023	APL, Fondul Global pentru Populație, ONG-uri, Agenți economici, APC	1 164 000	APL, ONG-uri, APC
	Extinderea serviciului social "Asistența parentală profesionistă" în scopul plasării copiilor nou-născuți, copiilor cu dizabilități, minorilor gravide, mamelor minore, copii aflați în dificultate	2021-2027	APL, Fondul Global pentru Populație, ONG-uri, Agenți economici, APC	720 000	APL, ONG-uri, APC
	Crearea unui centru maternal în or. Nisporeni	2022	APL, Fondul Global pentru Populație, ONG-uri, Agenți economici, APC	3 800 000	APL, ONG-uri, APC, Agenți economici
	Mobilizarea comunităților prin implicarea în soluționarea problemelor la nivel de sat, comună în vederea identificării familiilor în situații de risc	2021-2027	APL, Fondul Global pentru Populație, ONG-uri, Agenți economici, APC		APL, ONG-uri, APC

	Crearea centrului de instruire și consultanță pentru romi	2021-2027	APL, Fondul Global pentru Populație, ONG-uri, Agenți economici, APC	800 000	APL, ONG-uri, APC
--	---	-----------	---	---------	-------------------

ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ LOCALĂ PERFORMANTĂ ȘI COMPETENTĂ

Prin programul său de activitate, Guvernul Republicii Moldova și-a asumat angajamentul să continue eficientizarea managementului administrației publice locale pentru a oferi cetățenilor dreptul la servicii publice de calitate.

Reprezentanți atât ai societății civile, cât și ai partenerilor de dezvoltare au confirmat că, unele aspecte ce țin de reorganizarea structurii autorităților publice, reformarea serviciului public, managementul financiar și eficientizarea procesului decizional au fost realizate.

Este necesară eficientizarea activității administrației publice prin corelarea costurilor acestora cu capacitatea de a produce rezultate calitative. Autoritățile publice din raionul Nisporeni trebuie să se ghideze de următoarele principii:

Focusarea pe cetățean– reformele nu mai sînt axate exclusiv pe funcționarea internă a birocrației, ci au scopul să eficientizeze modul de acordare a serviciilor cetățenilor de către administrație, inclusiv aspectele ce țin de amplasare, cost, viteză și satisfacția acestora;

Coordonarea activităților– procesul de monitorizare și supraveghere se axează pe prioritățile și sinergia între domenii și presupune termene mai stricte și indicatori măsurabili și verificabili.

Prioritățile de performanță și competență a autorităților publice locale sînt:

Legalitate. Buna guvernare începe prin aplicarea statului de drept. Autoritățile publice locale respectă pe deplin cadrul legal, iar deciziile și reglementările sînt aprobate în strictă corespundere cu procedurile stabilite prin lege și sînt puse în aplicare în mod imparțial.

Descentralizare, autonomie locală și subsidiaritate. Garantarea dreptului și capacității efective a autorităților publice locale de a reglementa și gestiona, conform legii, sub propria lor responsabilitate și în interesul populației locale, o parte importantă din treburile publice, precum și exercitarea responsabilităților publice de către autoritățile, care sînt cel mai aproape de cetățeni, cu excepția cazurilor, în care intervenția autorităților de nivel superior prezintă avantaje evidente ce rezultă din volumul și natura responsabilităților și din necesitatea de a asigura eficacitatea acțiunii publice.

Parteneriat și dialog instituțional. Garantarea posibilităților reale de cooperare între autoritățile locale, sectorul privat și societatea civilă, precum și informarea și consultarea de către stat, în timp util, a autorităților publice locale, în procesul de planificare și de luare a deciziilor, prin structurile lor asociative.

Integritate. În afara reglementărilor legale, administrația publică trebuie să facă lucrurile corect astfel încît, să fie un partener onest și de încredere pentru cetățeni și pentru mediul de afaceri. Etica, integritatea și onestitatea individuală a funcționarilor publici este un element inerent în acest sens. Conflictul de interese este declarat în timp util, iar persoanele implicate se abțin de la luarea deciziilor corespunzătoare. Combaterea corupției este o condiție obligatorie pentru modernizarea administrației publice, prin urmare, există măsuri eficiente de prevenire și combatere a tuturor formelor de corupție.

Participare, imparțialitate și incluziune. Participarea cetățenilor este extinsă pe întregul lanț al procesului public, de la concepție la implementare. Administrația publică aplică tratament egal tuturor cetățenilor și mediului de afaceri, ceea ce implică respect față de toți, corectitudine și

echitate, obiectivitate în procesul de luare a deciziilor, precum și evitarea discriminării. În domeniul de competență al autorităților de orice nivel, drepturile omului sînt respectate, protejate și implementate. În formularea deciziilor sale, autoritățile publice promovează coeziunea socială și integrarea zonelor dezavantajate. Accesul la serviciile esențiale este asigurat, în special pentru cele mai vulnerabile categorii de persoane.

Deschidere și transparență. Deciziile trebuie să fie formulate, aprobate și puse în aplicare urmînd reguli și proceduri clare. Toată informația cu caracter public este accesibilă. Informația privind deciziile, implementarea politicilor și rezultatele este disponibilă publicului larg, astfel încît orice cetățean să aibă posibilitatea de a supraveghea și de a contribui la activitatea autorităților publice locale.

Profesionalism. Abilitățile profesionale ale celor care asigură guvernarea locală sînt permanent menținute și consolidate pentru a-și îmbunătăți rezultatele și impactul. Funcționarii publici sînt motivați pentru a-și îmbunătăți performanța. Metode și proceduri practice sînt elaborate și utilizate pentru a transpune abilitățile în rezultate mai bune.

Principalele probleme identificate

1. Nu există sisteme locale de monitorizare a implementării recomandărilor organelor de control a Republicii Moldova.
2. Nu toate autoritățile publice locale dispun de site-uri (pagini web), ceea ce îngreunează transparentizarea activității UAT.

Recomandări

1. Motivarea financiară și non-financiară a funcționarilor publici pentru a realiza obiectivele și sarcinile din fișa postului.
2. Elaborarea de stimulente de atragere în sectorul public local a cadrelor tinere, absolvenți ai instituțiilor de învățămînt.
3. Plasarea pe site-urile existente ale UAT a procedurilor, regulamentelor, rezultatelor de desfășurare a achizițiilor publice.
4. Digitalizarea serviciilor publice prin introducerea ghișeului unic, inclusiv pentru toate localitățile rurale.
5. Circuitul informației al corespondenței prin trecerea de la guvernarea pe suport de hîrtie pe suport electronic "Guvernare locală fără hîrtie".
6. Crearea de parteneriate locale cu sectorul asociativ, sectorul antreprenorial și asociațiile de suport, inclusiv partenerii de dezvoltare.

Analiza SWOT

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
<ul style="list-style-type: none">☒ Rapoartarea achizițiilor publice efectuate și publicarea pe site-ul oficial al APL.☒ Efectuarea de concursuri publice transparente de angajare a personalului în cadrul APL.☒ Relații de înfrățire cu APL din alte țări și regiuni.☒ Demararea procesului de delimitare a proprietății publice a statului față de proprietatea publică a UAT.	<ul style="list-style-type: none">☒ Lipsa unui sistem de monitorizare a implementării recomandărilor organelor de control a RM la nivel de APL
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
<ul style="list-style-type: none">☒ Existența sistemelor de dezvoltare și profesionalizare a funcționarilor publici.☒ Pachete de instruire profesionale interne și externe.☒ Consolidarea și promovarea relațiilor de înfrățire a localităților cu diverse autorități și regiuni din țară și de peste hotare	<ul style="list-style-type: none">☒ Demotivarea financiară a funcționarilor publici.☒ Emigrarea funcționarilor publici către alte sectoare ale economiei naționale sau în exterior.

ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ LOCALĂ PERFORMANTĂ ȘI COMPETENTĂ

Obiectivul 1. Consolidarea administrației publice locale					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Dezvoltarea unui corp de funcționari publici profesioniști și motivați	Elaborarea și promovarea stimulentei de atragere în sectorul public local a cadrelor tinere și motivate	2021-2022	CRN, APL, Academia de administrare publică, ANOFM	150 000	CRN, APL, ANOFM
	Organizarea și efectuarea de instruiți interne și externe	2021-2027	CRN, APL, Academia de administrare publică, ANOFM, ONG		CRN, APL, ANOFM, ONG
	Procurarea pentru funcționarii publici cu rezultate performante a foilor de odihnă din contul APL și a fondurilor extrabugetare	2021-2027	CRN, APL, Academia de administrare publică, ANOFM, ONG		CRN, APL, ANOFM, ONG
Transparentizarea activității APL	Crearea de site-uri (pagini web) pentru toate autoritățile publice locale din raion	2021-2022	CRN, APL, parteneri de dezvoltare, ONG		CRN, APL, ONG
	Digitalizarea serviciilor publice (ghișeuri unice), inclusiv pentru toate localitățile rurale	2021-2025	CRN, APL, parteneri de dezvoltare, ONG		CRN, APL, ONG

Obiectivul 2. Dezvoltarea cooperării instituționale					
Programe	Proiecte	Perioada	Sursa potențială de finanțare	Valoarea preliminară, lei	Responsabili
Crearea unui sistem de cooperare durabil	Organizarea, desfășurarea și participarea la târguri, expoziții, festivaluri și iarmaroace locale, regionale, naționale și internaționale	2021-2027	CRN, CCI, APL, ONG	2,0 mln	CRN, CCI, APL
	Dezvoltarea relațiilor de parteneriat dintre APL și ONG-uri în elaborarea și implementarea proiectelor de cooperare, inclusive, transfrontalieră	2021-2023	CRN, APL, ONG		CRN, APL
	Extinderea și promovarea înfrățirii localităților din raion cu diverse autorități, regiuni din țară și de peste hotare	2021-2027	CRN, APL		CRN, APL
Organizarea posturilor de salvatori și pompieri	Crearea și înzestrarea posturilor de salvatori și pompieri (Cristești, Milești, Zberoaia, Boldurești)	2021-2024	APL, APC, agenții economici de profil, partenerii de dezvoltare din exterior, AEE	Cristești - 1,5 ml, Milești - 1,5 ml, Zberoaia - 1,5 ml	Serviciul Prevenții Nisporeni, CRN, APL, Agenții economici
	Renovarea sistemului de informare și înștiințare per raion (39 de localități din raion)	2021-2022	APL, APC, agenții economici de profil, partenerii de dezvoltare din exterior	3 mln	Serviciul Prevenții Nisporeni, CRN, APL, AE

5. MONITORIZARE ȘI EVALUARE

În urma aprobării *Strategiei* de către Consiliul Raional Nisporeni, executarea acesteia devine obligatorie pentru toate părțile interesate și instituțiile publice responsabile și implicate la implementare, prin includerea activităților, care le revin în planurile anuale de activitate. Entitățile responsabile pentru implementarea *Strategiei* utilizează, inclusiv, resursele umane și bugetare necesare pentru implementarea obiectivelor din contul statelor-limită de personal și programelor bugetare aprobate.

Monitorizarea se realizează în procesul de implementare a *Strategiei* în scopul stabilirii gradului de realizare a acțiunilor, gradului de conformitate a acțiunilor întreprinse cu cele planificate, identificarea cauzelor întârzierilor și modificărilor pentru îmbunătățirea procesului de implementare.

Monitorizarea va fi un proces continuu realizat de către subdiviziunea interioară din subordinea Consiliului Raional Nisporeni desemnată, sau de către un grup de persoane instituite prin decizia Consiliului Raional Nisporeni. Monitorizarea se efectuează în conformitate cu procedurile interioare stabilite și în baza indicatorilor.

Rezultatele monitorizării *Strategiei* vor fi incluse în rapoartele de progres intermediare, care servesc pentru elaborarea raportului anual de progres. În caz de necesitate periodicitatea rapoartelor de progres pot fi și mai scurte (trimestriale, semestriale) la decizia organului competent. Rapoartele de progres se elaborează de către subdiviziunile structurale din cadrul Consiliului Raional, cu participarea altor entități și părți interesate. Monitorizarea poate fi efectuată și prin intermediul platformei electronice de raportare.

Rezultatele monitorizării *Strategiei* sînt incluse în raportul anual consolidat, care va conține analiza realizării obiectivelor (acțiunilor), măsurilor stabilite și va servi drept document de referință pentru planificarea activităților pentru anul următor.

Evaluarea se va efectua în procesul de implementare a documentului (evaluarea intermediară) și după expirarea termenului de implementare a documentului (evaluarea finală) în scopul prezentării unei imagini clare și obiective în conformitate cu următoarele criterii de bază:

1. Relevanța documentului și a măsurilor incluse.
2. Gradul de realizare a obiectivelor.
3. Modul de utilizare a resurselor alocate, inclusiv bugetare.
4. Capacitatea de a produce efecte de durată.
5. Impactul documentului, estimat în cadrul evaluării finale.

Evaluarea se va efectua de către autoritatea publică sau de o entitate independentă contractată în conformitate cu procedurile stabilite și în baza rapoartelor de progres realizate în procesul de monitorizare.

Raportul de evaluare va avea următoarea structură (acestea sînt elementele principale de bază):

1. Sumar executiv (descrierea scopului și a obiectivelor documentului evaluat, rezultatele obținute în procesul de implementare, concluziile și recomandările principale).
2. Introducere (descrierea succintă a documentului de planificare strategică evaluat, a scopului evaluării, a metodelor de evaluare și a constrîngerilor în procesul de evaluare).

3. Constatări (prezentarea detaliată a rezultatelor evaluării, în conformitate cu criteriile de relevanță, eficacitate, eficiență, durabilitate și, la evaluarea finală, impact al documentului).
4. Concluziile (descrierea succintă a concluziilor făcute în baza evaluării).
5. Recomandări (descrierea activităților recomandate pentru îmbunătățirea situației din domeniul sau subdomeniul inclus în documente).

Rezultatele evaluării sînt utilizate la revizuirea și actualizarea *Strategiei* și a altor documente de planificare în proces de implementare, precum și se va ține cont și la elaborarea, planificarea altor intervenții viitoare. Rapoartele de evaluare se publică pe paginile web oficiale ale autorității publice și entităților de responsabile.

6.PRINCIPALELE SURSE DE FINANȚARE A IMPLEMENTĂRII STRATEGIEI

Denumirea sursei	Direcțiile de bază de finanțare
Fondul Rutier	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Întreținerea, reparația și reconstrucția drumurilor. ▪ Proiectarea de drumuri. ▪ Dezvoltarea bazei de producție a unităților care deserveșc drumurile. ▪ Producerea materialelor de construcție rutieră. ▪ Procurarea de tehnică și utilaj pentru întreținerea drumurilor. ▪ Lucrări de cercetare științifică, de proiectare și construcție în domeniu. ▪ Administrarea gospodăriei drumurilor.
Fondul de Investiții Sociale din Moldova (FISM)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Microproiecte de construcție, reconstrucție, reparație capitală și dotare a infrastructurii sociale și economice a comunităților. ▪ Consolidarea capacităților de organizare, inclusiv în problemele ce țin de elaborarea PUG (planurilor generale de urbanism), luare de decizii și management la nivel de comunitate. ▪ Stimularea dezvoltării unei piețe competitive în domeniul construcțiilor. ▪ Contribuirea la promovarea dezvoltării comunitare (cultură, educație, ocrotirea sănătății, protecția socială, asistență socială, sport, gestionarea patrimoniului autorităților publice locale, planificare strategică, management financiar și instituțional).
Fondul Ecologic Național (FEN)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Politici și management în domeniul protecției mediului. ▪ Protecția și gestionarea resurselor de apă. ▪ Asigurarea accesului populației la apă potabilă calitativă și sanitație. ▪ Protecția aerului atmosferic și a stratului de ozon. ▪ Protecția resurselor de sol. ▪ Protecția și conservarea biodiversității. ▪ Gestionarea resurselor minerale. ▪ Gestionarea deșeurilor și substanțelor chimice. ▪ Monitorizarea calității mediului. ▪ Atenuarea schimbărilor climatice și adaptarea la acestea. ▪ Securitatea ecologică, biologică, cercetări științifice.
Fondul Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural (FNDAMR)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Modernizarea lanțului agroalimentar în scopul conformării la cerințele Uniunii Europene privind siguranța alimentelor și cerințele de calitate. ▪ Facilitarea accesului la piețele de capital, de inputuri și outputuri pentru fermieri.

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Reformarea sistemului învățământului, cercetărilor științifice și serviciilor de extensiune rurală în sectorul agroindustrial și crearea Sistemului informațional integrat agricol. ▪ Implementarea practicilor moderne de gestionare a terenurilor agricole și a apei. ▪ Implementarea tehnologiilor de producție prietenoase mediului, a produselor ecologice, precum și menținerea biodiversității. ▪ Adaptarea la schimbările climatice și atenuarea efectelor acestora asupra producției agricole. ▪ Alocarea investițiilor pentru dezvoltarea infrastructurii fizice și de servicii în mediul rural. ▪ Creșterea oportunităților de ocupare a forței de muncă în domeniile nonagricole și sporirea veniturilor în mediul rural. ▪ Implicarea comunității locale în dezvoltarea rurală.
Fondul asigurării obligatorii de asistență medicală	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Fondul pentru achitarea serviciilor medicale și farmaceutice (pe subprograme de servicii medicale și, separat, pe subprogram de servicii farmaceutice destinat pentru compensarea medicamentelor). ▪ Fondul de rezervă al asigurării obligatorii de asistență medicală. ▪ Fondul măsurilor de profilaxie. ▪ Fondul de dezvoltare și modernizare a prestatorilor publici de servicii medicale. ▪ Fondul de administrare al sistemului de asigurări obligatorii de asistență medicală
Agenția pentru Eficiență Energetică (succesor a Fondului pentru Eficiență Energetică)	<p>Implementarea politicii de stat în domeniul eficienței energetice, performanței energetice a clădirilor, precum și al valorificării surselor de energie regenerabilă, inclusiv prin atragerea și gestionarea resurselor financiare în vederea finanțării proiectelor în domeniile respective într-un mod durabil din punctul de vedere al mediului înconjurător și al schimbărilor climatice.</p> <p>Domeniile de activitate:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Eficiența energetică. ▪ Valorificarea surselor de energie regenerabilă. ▪ Finanțarea proiectelor în domeniile eficienței energetice și surselor de energie regenerabilă
Consiliul Raional	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Elaborarea documentației de urbanism și amenajare a teritoriului. ▪ Dezvoltarea serviciilor sociale. ▪ Susținerea proiectelor de infrastructură.

Cadrul legal pertinent:

1. Legea Nr. 239 din 13.10.2016 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare regională pentru anii 2016-2020.
2. Hotărîrea Guvernului RM Nr. 452 din 15.04.2016 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a resurselor umane din sistemul sănătății pentru anii 2016-2025.
3. Hotărîrea Guvernului RM Nr. 944 din 14.11.2014 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 ”Educația-2020”.
4. Hotărîrea Guvernului RM Nr. 685 din 13.09.2012 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020.
5. Hotărîrea Guvernului RM Nr. 486 din 04.07.2012 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a serviciilor de extensiune rurală pentru anii 2012-2022.
6. Legea Nr. 105 din 14.06.2018 2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj.
7. Legea Nr. 180 din 10.07.2008 cu privire la migrația de muncă.
8. Hotărîrea Guvernului RM Nr. 990 din 10.10.2018 cu privire la organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Organizarea Forței de Muncă.
9. Hotărîrea Guvernului RM Nr. 1473 din 30.12.2016 cu privire la aprobarea Strategiei naționale privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017-2021.
10. Hotărîrea Guvernului RM Nr. 1008 din 26.12.2011 cu privire la aprobarea Conceptului tehnic al Sistemului Informațional Automatizat ”Evidența migrației forței de muncă”.
11. Hotărîrea Guvernului RM Nr. 102 din 05.02.2013 cu privire la Strategia energetică a Republicii Moldova pînă în anul 2030.
12. Legea Nr. 1525 din 19.02.1998 cu privire la energetică.
13. Legea Nr. 592 din 26.09.1995 privind transportul prin conducte magistrale.
14. Legea Nr. 107 din 27.05.2016 cu privire la energia electrică.
15. Legea Nr. 108 din 27.05.2016 cu privire la gazele naturale.
16. Hotărîrea Guvernului RM Nr. 833 din 10.11.2011 cu privire la Programul național pentru eficiență energetică 2011-2020.
17. Legea Nr. 92 din 29.05.2014 cu privire la energia termică și promovarea cogenerării.
18. Hotărîrea Guvernului RM Nr. 1470 din 30.12.2016 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare cu emisii reduse a RM pînă în anul 2030 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia.
19. Legea Nr. 591 din 23.09.1999 cu privire la spațiile verzi ale localităților urbane și rurale.
20. Legea Nr. 158 din 04.07.2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public.
21. Legea Nr. 139 din 19.07.2018 cu privire la eficiența energetică.
22. Hotărîrea Guvernului RM Nr. 45 din 30.01.2019 cu privire la organizarea și funcționarea Agenției pentru Eficiență Energetică.